

Ještě o průmyslu a politice

Pan dr. Jos. Schieszl žádal, abychom na jeho článek o průmyslu a politice v „Přítomnosti“ ještě odpověděli a abychom buď připustili nebo vyvrátili správnost jeho vývodů nebo sami navrhli, jak zjednat nápravu v oné bezmocnosti, do níž se průmysl zajisté ke škodě celého státu dostává. K článku, který nám poslal a jež jsme otiskli, připojil p. dr. Schieszl ještě soukromý dopis redaktorovi, do kterého shrnul leccos, co by v této naší polemice asi mohl ještě říci, ale co před veřejností raději zamlčuje, buď proto, že se přičiňuje, aby mi umožnil uveřejnění jeho odpovědi, jak praví, nebo prostě z osobní delikátnosti. Poněvadž sám jsem svou polemiku psal úplně volně, nechci v ničem omezovati ani svého váženého oponenta a nechci čtenářům zdefraudovati ani jeden z jeho argumentů, ani jediné jeho snad důležité slovo. Otiskuji zde proto dodatkem k jeho článku i jeho dopis:

„Ač vím, co riskuji,“ píše p. dr. Schieszl, „připojuji ještě tuto přátelskou poznámku: i když hájíte dnes nejkonservativnější politiku, měl byste to dělat aspoň novými argumenty. Snad nevíte, že mnoho čtenářů čte Vaše články ne pro věc, nýbrž pro osobitý styl, pro odvahu jít osobními argumenty proti osobám veřejně činným a p. Očekáváte od toho úspěch? I pro demokratickou ideu státu je možno, ba stále víc nutno přinášet nové věci, jak je vývoj žádá. Čas letí, letí.“

Nelze vyloučiti, že čtenáři bez pomoci nepochopí smysl těchto řádek. Posloužím tedy vysvětlením. Podle mínění p. dra Schieszla já, jenž žurnalisticky hájím parlamentní demokracii a právě proto, že ji hájím, jsem představitelem „nejkonservativnější politiky“, kdežto on, jenž vystupuje pro ústavní reformu směřem k stavovskému zřízení, je přívržencem nějakého značně modernějšího směru. Kdybychom my dva, dr. Schieszl a já, zvolili si jakýkoliv nestranný soud a přednesli před ním své konkrétní názory politické, sociální a kulturní, sázím sto proti jedné, že by byl uznán za konservativce on, nikoliv já. Ale to mi před historií patrně nepomůže, poněvadž sám ten fakt, že uznávám vládu parlamentní demokracie, činí ze mne nejen konservativce, nýbrž dokonce největšího konservativce, kdežto naopak z p. dra Schieszla zase sám ten fakt, že se mu lépe zamlouvá stavovské zřízení, stačí učinit modernistou. Přimlouvám se u čtenáře, který má asi novodobou českou politickou tradici, aby se snažil tomu porozumět.

Protože jsem dopis p. dra Schieszla otiskl, také na něj odpovím. Je-li pravda, že mnoho čtenářů čte mé články nikoliv pro jejich věcný obsah, nýbrž pro osobitý styl, pro odvahu, pro osobní útoky, pak je to stav, který mne hluboce zarmucuje a příležitostně se pokusím jej napravit a pojednám o nějaké důležité otázce bez odvahy a stylem neosobitým a suchým jako dřevo. Jestliže však p. dr. Schieszl apeluje na mou odvahu, dává je najevo, že brání parlamentní demokracii, která u nás, hrůza, už celých sedmnáct let trvá, je málo odvážné a že spěti k něčemu jinému by bylo daleko zajímavější a že bych si novotářstvím

lépe u publika posloužil, tedy odpovídám, že má odvaha jest má odvaha, že si s ní mohu dělat co chci, že ji nepokládám za cíl, nýbrž jen za pomocníka a že ji budu mobilisovat jen ve prospěch věci, kterou uznávám za správnou. Zejména nepodniknu nic jen proto, abych se zdál odvážným nebo moderním. Ostatně budu asi odvahy potřebovat, abych čelil konservativcům a reakcionářům, kteří nyní se všech stran se sbíhají a vykřikují demokracii a socialismus za konservativismus, a přijde mi snad vhod i schopnost podnikat osobní útoky, kterou prý mám, až budu musit pojednávat s nějakým pokryteckým reakcionářem, který vyhlašuje sebe za moderního a socialisty a demokrata za zaostalé, dostane-li se mi do ruky a do pera. Zažili jsme už letos, že pp. Stříbrný a Hodáč se proti nám prohlašovali za modernisty, zažili jsme, že katolicismus byl doporučován jakožto jediný moderní světový názor a socialismus byl kladen na roveň nějakému stařeckému zlovyku, jako je třeba šňupání, a všelijaké takové matení pojmů jsme zažili. „Čas letí, letí“, praví p. dr. Schieszl — souhlasím, skutečně letí a dokonce nikoliv rovně, je-li toto všechno možno, je-li možno, aby v Německu a v Rakousku se srotily všechny reakční síly a ve jménu pokroku porazily socialismus a demokracii na hlavu. Je pravda, že o stavovském zřízení začalo se mluvit naposled a že je to nový výmysl, nehledíme-li ovšem k jeho existenci ve středověku. Ale je omyl, že to, o čem se začalo mluvit naposled, musí být skutečně nové a že to leží v linii vývoje. Často to není více než politická intrika. V zemích, ve kterých byl stavovský řád uskutečněn, vidíme, že skutečně byl intrikou za tím účelem, aby široké vrstvy obyvatelstva byly zbaveny vlivu na stát. Čas letí, ale charakter vyžaduje, abychom v některých věcech neletěli s ním.

A nyní, když jsme tuto věc vyřídili, můžeme o otázce průmyslu, která je vlastním předmětem naší polemiky, pohovořiti bez oněch komplikací, jež by snad mohl způsobiti přílišný ohled na otázku odvahy nebo modernosti.

V debatách je vždy důležité rozlišiti věci na hlavní a vedlejší a oněmi více se zabývati než těmito. Nebudu proto reagovati na opačné mínění, které má p. dr. Schieszl o stanovisku průmyslu k ochranným clům, o vlivu úroku na průmyslovou krizi, ani, ač je to lákavé, na jeho názor o kapitalismu západoevropském a sovětském. O tom všem bychom mohli vyměnit deset tisíc slov. Ale naše téma, není-liž pravda, je jiné: jak opatřiti průmyslu vliv ve státě, čili jak jej i nás uchrániti od škod, jež mu působí dosavadní politika?

Můj poslední článek se zakládal na čtyřech hlavních bodech:

1. pokud znám poměry v naší politice, nevěřím, že reforma ústavy bude provedena; proto musíme se snažit pomoci průmyslu způsobem jiným;

2. p. dr. Schieszl nepodal žádného jasného návrhu na reformu ústavy, proto je těžko o něm diskutovat;

3. poněvadž uskutečnění reformy ústavy nelze očekávat, musí průmysl hledat pomoc všech těch, kdo z průmyslu žijí, neboť oni jsou jeho přirozenými spojenci; jinak, psal jsem, „musili bychom průmyslové zaměstnance pokládati za podivné tvory, kteří jediní na světě odmítají starati se o svůj prospěch“; nevím, psal jsem dále, proč p. dr. S. se domnívá, že zájmů průmyslu se může upřímně zastávat jen podnikatel, který z podniku pobírá jeden nebo dva miliony korun ročně, a ne dělník, který v něm pracuje za patnáct korun denní mzdy; průmysl se musí opřít o obrannou frontu všech těch, kdo z průmyslu žijí, a to jsou podnikatelé i zaměstnanci; jiné pomoci pro průmysl v našich politických poměrech není;

4. má-li tato debata míti smysl, musí přinést aspoň jedno: oznámení programu a požadavků průmyslu veřejnosti, abychom věděli, je-li možno pro program průmyslu získat podporu jeho zaměstnanců.

Podívejme se nyní, jak pochodily tyto čtyři hlavní body v odpovědi p. dra Schieszla:

1. o možnostech provedení ústavní reformy mlčí; navrhuje ji prostě, ale zdráhá se zabývatí nejdůležitější otázkou, je-li pravděpodobno, že bude jeho plán přijat; navrhuje vyplouti k cíli určitou loď, ale nestará se o to, jestli ta loď podle jízdního řádu včas vyjede;

2. konkrétního návrhu na reformu ústavy zase nepodává; dále je nám dovoleno mysliti si o něm, co chceme;

3. ani slovem se nezmiňuje o hlavním problému vytvoření obranné průmyslové fronty ze zaměstnavatelů a zaměstnanců;

4. program průmyslu ani on ani nikdo jiný neoznámil.

Na co mi tedy p. dr. Schieszl vlastně odpovídá a nač mám nyní odpovídati já jemu? Upřímně řečeno, tato zkušenost ve mně posiluje skepsi k ceně debat, i když je vedeme s muži zřejmě rozumnými a vzdělanými. Debatovati neznamená vésti dva monology, které se nikdy nesejdou; debatující nesmějí se podobat rovnoběžkám, které se setkají leda v nekonečnu.

Rekapitulujme obsah debaty: mezi panem dr. S. a mnou není spor o to, že je třeba průmyslu pomoci; oba víme, že v tomto ohledu res ad triarios pervenit, čili že už nejde jen do tuhého, nýbrž přímo do nejtuzšího; spor je jen o to, jak pomoci. Pan dr. S. navrhuje reformu ústavy, já podle své znalosti politické situace odpovídám, že nevěřím, že k revisi ústavy dojde. Jestliže však je opravdu třeba pomoci průmyslu a jestliže to pravděpodobně nepůjde reformou ústavy, vzniká otázka, nemáme-li se o pomoc průmyslu už vůbec jinak snažiti a je-li nám dovoleno zatvrditi svou mysl navrhováním jediného prostředku. Pan dr. S. upozornil na stavovské zřízení — dále mlčí, jakoby tím už byl dosti vykonal nebo jakoby to podle jeho mínění byl jediný způsob. Já, poněvadž nevěřím, že ústavou bude hýbáno, navrhuji dohodu průmyslových zaměstnavatelů s průmyslovými zaměstnanci o hlavních jim společných zájmech. Teprve až můj oponent o tom přestane mlčeti, stane se z našich dosavadních monologů skutečná debata.

Čtenáře, který ví, že jsme naplnili dvanáct ročníků „Přítomnosti“ často ostrou kritikou způsobů naší parlamentní demokracie, nepodaří se snadno pře-

svědčiti, že s konservativní úzkostlivostí lpíme na dnešním stavu. Mnozí z těch, kteří dnes naši politickou praxi a ústavu bezuzdně kritisují, dávali nám ještě nedávno, než odešli do oposice, pro tuto naši kritiku dokonce titul rozvratného živilu. Už dlouho vedeme kampaň proti našemu zcela zbytečnému senátu. Nic bychom si z toho nedělali, kdyby byl nahrazen nějakou korporativní institucí; dokonce bychom se za to přimlouvali. Ale naše přímluva bohužel nemá rozhodujícího významu, a musíme počítati s věcmi tak, jak jsou a jak budou. To znamená, že se musíme starati o to, jak pomoci průmyslu, i když ústava nebude změněna. Pan dr. S. vidí „strach ve tvrzení, že v dnešní situaci naše politika se neodhodlá provést reformu ústavy“. Nuže, není to můj strach, nýbrž strach rozhodujících mužů ve státě, a právě proto musíme s ním počítati a podle něho usuzovati na vývoj. Výkon p. dr. S., který navrhl reformu ústavy a o ostatním zdráhá se mluvit, není právě v zájmu průmyslu dostačující, neboť navrhuje jediný a zatím neuskutečnitelný způsob pomoci pro průmysl. Pan dr. S. vyzývá, abychom my všichni, ne jen průmyslníci, pracovali ku prospěchu průmyslu a hledali cestu k nápravě. Právě proto, že uznávám správnost jeho výzvy, varuji průmysl, aby nečekal až p. dr. S. navrhovaná reforma ústavy bude uskutečněna. Dlouho by se načekal. Musí uměti si pomoci i v dnešních poměrech.

Jak? To jsem už jasně řekl: není jiného způsobu, než soustřediti k společnému zápasu o hlavní průmyslové zájmy všechny ty, kdo z průmyslu žijí. Jest podivné, že p. dr. S., když píše o průmyslu, nevidí, jak se zdá, nikoho jiného než dvacet tisíc průmyslníků a že sta tisíce průmyslových dělníků a zaměstnanců úplně ignoruje. Bude-li však těmto statisicům řádně vyložena jejich životní zájem, objeví se zde nepochybně vydatný reservoár politické pomoci pro průmysl, ať už ústava bude změněna nebo nikoliv. Naprosto není pravda, že průmysl je v parlamentě zastoupen jen dvěma průmyslníckými poslanci. Je zastoupen i všemi těmi poslanci, kteří jsou voleni průmyslovými dělníky a zaměstnanci. Na socialisaci, jak známo, dnes nikdo nepomýšlí. Není tedy mezi průmyslovými zaměstnavateli a zaměstnanci jiných vážných rozporů než otázka mzdová. Všechny ostatní hlavní zájmy jsou jim společné. Pokládá p. dr. S. mzdovou otázku nyní za tak výbušnou, že je nutno, aby za všech okolností zhatila jinak přirozené spojení mezi průmyslovými podnikateli a zaměstnanci? Jaký mají podnikatelé názor na výši dělnických mezd? Mají snad takový temný názor, že přes naši žádost nám svého programu raději neoznámili?

Podle zřejmého názoru p. dra S. průmyslovým stavem jsou toliko průmyslníci sami. Lituji toho. Podle mého mínění průmyslový stav = průmysloví podnikatelé + průmysloví zaměstnanci. Z toho vyplývá další rozpor mezi námi: p. dr. S. se domnívá, že průmysl je v parlamentě zastoupen jen dvěma poslanci, já věřím, že je zastoupen mnohem početněji a že jest jen třeba vhodnou a obratnou politikou průmyslu tuto skutečnost objeviti. Kolik z vypočítaných 107 poslanců skupiny dělnickozaměstnanecké patří k reprezentantům vrstev, jež celým svým živobytím jsou interesovány na zdaru průmyslu? Žádný? Už dávno jsem nečetl většího omylu.

Koketování s fašismem, ať přímé nebo pomocí prostředníků, není ovšem vhodnou politikou, jíž by průmysl mohl získati pomoc oněch poslanců dělnicko-zaměstnanecké skupiny, kteří jsou k tomu předurčeni. Právě proto, že průmyslu a následkem toho i nám, se vede tak špatně, je třeba velmi hněvati se na průmyslníky, nikoliv je omlouvati za to, že svou demokratickou nespolehlivostí rozbili možnou průmyslovou frontu a učinili spolek socialistů s agrárníky politicky nezbytným. Opravdu nevím, oč se průmysl za posledního půldruhého roku více staral, zda o to, aby mu snesitelněji byly upraveny životní podmínky, nebo o to, aby socialismus byl zničen.

Pan dr. Schieszl mi vytýká, že jsa zvyklý myslit stranicko-politicky, zaměňuji průmysl s národní demokracií. Nerad snáším, jestliže mi někdo vytýká, čeho se sám dopustil. Kdo četl původní článek dra Schieszla, uzná, že jednou z hlavních informací, které nám podával, byla ta informace, že průmysl to zkusí s fašismem, nebude-li uspokojen. Jestliže jsem já ztožňoval průmysl s národní demokracií, budíž mi uznáno za omluvu, že jsem to učinil na základě informací z článku p. dra Schieszla, a že on to učinil první. Neboť on napsal ve svém článku, že průmysl šel do posledních voleb s heslem nacionálním a že snažil se touto ideou přilákat k sobě lidi jiných stavů. Budíž dovolena otázka: kde a jak, prosím, kandidoval průmysl v posledních volbách, aby se o to vše, co tu jest řečeno, pokoušel? Víme, že nekandidoval. Byla to národní demokracie, která šla do voleb s heslem nacionalismu. Jeden ze silných dojmů, které jsem měl při četění článku p. dra S., byl vzbuzen právě tou okolností, že se mi zdálo, že on patrně národní demokracii tak opovrhuje, že pokládá za zbytečno o ní zvláště mluvíti a že nepraví ani: národní demokracie šla do voleb s heslem nacionálním — nýbrž že napsal přímo: průmysl šel do voleb s heslem nacionálním, „průmysl doufal, že se pomocí nacionalismu udrží v parlamentě dost silný.“ Kam se nám tu poděla národní demokracie? Nebyl jsem to já, kdo ji z líčení vypustil.

Nicméně souhlasím s tím, že, ať minulost byla jakákoliv, nám jest nyní starati se o budoucnost. Žádáme-li od průmyslu pokání, tedy jen v tom smyslu, aby se už nepokoušel nahánět strach socialistům, nýbrž aby zkusil je získati za členy obranné fronty ve prospěch ohroženého průmyslu. Má-li někdo za nemožné spojení všech lidí, kteří z průmyslu žijí, za účelem jeho obrany, má nám aspoň oznámiti důvody, které k svému domnění má.

F. Peroutka.

poznámky

K diskusi o měně

Plně uznáváme právo veřejnosti na informaci, ale musíme podotknouti, že někdy je těžko ji poskytnout. Diskuse o naší měně nepřestává, a lidi by rádi věděli, co z toho bude. Na to musíme odpovědět podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, že nevíme a že to dokonce dnes vůbec sotva kdo ví. Situace jest taková, že někteří jsou pro to, aby měna opět byla podrobena nějakému zákroku, jiní jsou proti, a zatím nelze odhadnouti, která skupina bude silnější. Litujeme, že nemůžeme poskytnouti informaci určitější.

Proč vůbec se zase vede diskuse o naší měně? Zajisté proto, že bylo upozorováno, že účinky loňské devalvace byly již vy-

čerpány. Některé státy jiné zatím provedly totéž co my, a tak jsme se v poměru k nim ocitli zase na bývalé nepříznivé úrovni, jestliže totiž chceme exportovat. Nikdo se snad neodvází popřít, že exportovat musíme. Vůbec všechny rozumné úvahy o tom, co se má s naší měnou dít, vyplývají z potřeb našeho průmyslového exportu. Kdyby této potřeby nebylo, mohli bychom asi se svou měnou klidně setrvávat na onom poměru k zlatu, který jsme si kdysi stanovili a po téměř deset let svědomitě zachovávali. Žádný jiný důvod, než snaha zachrániti některá naše průmyslová odvětví nedává dostatečný morální základ k změnám v naší valutě. Nesmíme s naší měnou experimentovati proto, že jsme snad zmalomyslněli nebo zlehkomyslněli nebo ztratili energii v dobách obtížných. Jediné, co by nám dovolovalo sáhnout na naši měnu, je, jako loni na jaře, vyhlídka, že snad nějakým měnovým opatřením by bylo možno rozmnožit příležitost práce a živobytí pro naše lidi. Kdo má v paměti čísla o naší nezaměstnanosti — a zdá se, že každý náš státník je povinen je ani na chvíli nevypustiti z mysli a všechnu svou činnost řídit k tomu cíli, aby pomohl ony číslce snížit — uznává, že tomuto cíli se musí vše podřídit. Heslo pevné měny, ačkoliv v tomto národě jest velice silné, přece jen není tak silné, aby bylo možno se s ním postaviti proti primitivním životním potřebám lidu, mezi něž zajisté patří příležitost k práci. Odvažujeme se předpověděti toto: bude-li svědomitě prokázáno, že nějakým valutním opatřením je možno rozhojnit pracovní možnosti v této zemi, pak přivržení finanční reformy zvítězí i nad silnou rašínovskou tradicí, jak už jednou zvítězili.

Avšak pokračujeme v informaci: ti muži, kteří byli pro devalvací loňskou, jsou celkem pro devalvací další, pozorujíce, že loňská devalvace pro vnější příčiny ztratila už svou účinnost. Říkáji: měli-li jsme pravdu loni, logicky z toho vyplývá, že máme pravdu také letos; hospodářství našemu lze napomáhati občasnými devalvacemi podle stavu světového. Je-li možno novou devalvací skutečně oživit naše hospodářství, to necht' rozhodnou odborníci finanční i hospodářští, k nimž se neodvažujeme přiřadit. Avšak jedno opovázíme se říci: účinky loňské devalvace nebyly tak veliké, jak by snad mohly býti, protože nebylo provedeno mnohem více než ona sama a poněvadž nebyla zařaděna do souboru jiných iniciativních hospodářských opatření, kterými by náš export byl také ulehčován a povzbuzován. Zdá se, že provéstí pouhé finanční opatření nestačí, není-li zasazeno do soustavné, cílevědomé exportní politiky. Připomenouti bychom ještě měli, že pověrečná hrůza z devalvace nepochybně se po loňských zkušenostech rozplynula: ukázalo se dostatečně, že žádna z těch škod, které byly oposicí horlivě předpovídaný, se nedostavila.

Tolik o devalvací. Je pak další skupina lidí, kterým ani nová devalvace nestačí a kteří jsou pro opatření ještě radikálnější, pro odpoutání koruny od zlata vůbec. Ti pak navrhuji buď postavení naší koruny do stálého poměru k anglické libře a prodělávati s ní věrně její pohyb nahoru i dolů (což se však pokládá za méně správný způsob, poněvadž nelze zaručiti, že tytéž příčiny, které pohnou anglickou vládu k regulaci měny, budou také našimi příčinami), nebo navrhuji dirigovat naši měnu podle vlastní samostatné úvahy, založené na našem hospodářském stavu.

Smíme-li z role informátorů aspoň částečně přestoupit do role kritiků, řekli bychom tolik: ani idea rozejít se se zlatým standardem nemusela by vzbuzovat zděšení a snad by ani nevzbudila, kdyby se povedlo srozumitelně vyložit lidu, že většina měn světových se se zlatem již rozešla, a že jiné měny, které tak dosud neucínily oficiálně, počínají si jako muž, který vedle zákonné ženy má i milenky. Německo na příklad, ačkoli ilusi zlaté marky udržuje, živí své hospodářství také penězi, které nemají se zlatem nic společného a které nemají jiného krytí, než vůli vlády. Zde bychom neviděli hlavní překážku, ačkoliv podle našeho mínění nebylo by zcela snadno lidu uspokojivě a srozumitelně odpoutání od zlata vyložit. Slova, na něž si navykl, znějí jinak.

Nebezpečnější závadu, na niž považujeme hned za nutno upozornit, spatřujeme v našich poměrech politických. Dosud zákonem stanovený poměr ke zlatu dával finančnímu ministru a Národní bance do rukou mechanické a účinné pravidlo, na které se mohli s úspěchem odvolati, když politické strany stávaly se ve svých práních dotěrnými. Kdyby odpoutáním od zlata toto pravidlo zmizelo, jaká záruka by zbývala, že s měnou nebude nakládáno podle chvilkových prání stran a že stav naší koruny nestane se předmětem koalicičního kompromisu? Že k tomu nesmí dojít, o tom asi nebude sporu, a snad příznivcům odpoutání koruny od zlata podaří se nějaké záruky vymysleti a nám navrhnouti. Ale nesmějí na to ani na

okamžik zapomínati. Snad se ani nepodaří objeviti záruku jinou než charakter muže, jehož úvaze by bylo dirigování měny svěřeno. Mezi jeho vlastnostmi musila by býti pevnost, tvrdost a odolnost vůči sobeckým přáním stran. Nejsme-li si jisti, že bychom takového muže našli, pak by patrně vůbec bylo lépe po této cestě nejít, neboť politickou měnu by naše hospodářství nesneslo bez škod zcela tragických.

Až bude známo něco určitějšího o smýšlení vlády, vrátíme se k této věci. Co se děje zatím, je jen diskuse, a nezapomínejme, že ministr financí, tedy významný člen vlády, se právě velmi rozhodně vyslovil proti dalším měnovým experimentům.

—fp—

Drahota, podzimní leitmotiv

Málokdy určuje předem stanovený program rozvoj politické situace. Obvykle rozhoduje o jejím utváření nepředvídaná událost. Stane se to, jak se zdá, nyní i u nás na počátku podzimního období. Stoupání cen některých životních potřeb bude patrně středem, k němuž se budou orientovat politické strany.

Jako v každé koalici toho druhu, jaký máme nyní, je podmínkou uspokojivého chodu vládních prací vzájemný poměr socialistů a agrárníků. Mezi těmito dvěma základními složkami musí být dorozumění, má-li být vláda vůbec schopna práce. Toto dorozumění je za dnešních okolností možné jen tehdy, nebude-li porušena těžce dosažená a velmi vratká hospodářská rovnováha vrstev, jež za jmenovanými složkami stojí. Vrstvy, které zastupují socialisté, jsou vesměs odkázány na pevný plat, jež byl proti dřívějším dobám značně snížen, ať už jde o mzdy dělníků nebo o gáže veřejných zaměstnanců. Nemohou-li býti tyto platy zatím zvýšeny, mají jejich příjemci zájem na tom, aby jim aspoň nebyla dále snižována životní míra zvyšováním cen hlavních potřeb. To je základní faktum, jímž jest a musí být určován politický postup socialistických stran: udržet rovnováhu mezi příjmy a mezi cenami životních potřeb, rovnováhu, která se, jak známo, většinou pohybuje na samém okraji existenčního minima. Otázka je, na kterou stránku problému se mají socialistické strany víc soustředit; zdali se mají spíš snažit, aby pomocí úředního aparátu udržovaly nezměněné ceny, anebo zdali mají spíše usilovat o to, aby byly pomocí vhodných zásahů do soukromého i veřejného hospodářství rozmnoženy a zvýšeny důchody, a připustit potom i jisté zvýšení cen. Pozorujeme-li dobře počínání obou socialistických stran, vidíme, že se v této věci liší: národní socialisté postupují spíš po linii možnosti první — násilné udržování cen — sociální demokraté mají sklon jíti po linii druhé — regulovat hospodářství, zvyšovat důchody a tím v mezích možnosti i ceny. Tímto rozdílem je potom dán také odlišný poměr obou stran k agrárníkům, kterým jde o to, aby vymohli co nejvyšší ceny zemědělských produktů. Sociální demokraté by mohli tuto snahu snášet, kdyby se mohli s agrárníky v poměru mnohem napjatějším, protože víc hájí vám (což by bylo celkem dobře možné, pokud by šlo o průmysly, pracující pro vnitřní spotřebu, ale mnohem těžší možné, pokud by šlo o průmysly vývozní). Národní socialisté jsou s agrárníky v poměru mnohem napjatějším, protože víc hájí politiku stálých cen. S tím souvisí i různá stanoviska v oboru politiky finanční. Sociální demokraté jsou dost liberální, propagují politiku levných peněz a stojí na stanovisku reflačním. I odtud by od nich byl ústetek k agrárníkům, kteří jsou v oboru finančním velmi radikální. Národní socialisté však jsou v tomto ohledu celkem ortodoxní a stojí vlastně dosud na stanovisku deflačním.

Jsou tedy, jak vidíme, mezi základními směrnicemi obou socialistických stran značné rozdíly, a není snadno říci, zdali jsou sociální demokraté opravdu blíž národním socialistům než agrárníkům. Tím si také vysvětlíme, proč má součinnost obou socialistických stran dosud ráz pouhých improvizací a proč je tak nesoustavná. A kdyby nebylo otázek čistě politických a kulturních, jež obě strany spojují daleko intimněji než věci hospodářské, byla by ještě neousouznější.

Vnější podnětem, jenž v posledních dnech obě strany sblížil, je právě stoupání cen. Pro sociální demokraty by bylo zdrážení přijatelné jen tenkrát, kdyby bylo způsobeno stoupajícími cenami, která zase může vznikat jen ze stoupajících nebo množících se důchodů. Je-li však způsobeno, jak se tvrdí, úpravou obchodu se zemědělskými výrobky, která prostě přinesla zdrážení na straně nabídky, aniž rozmnožila kupní schopnost na straně poptávky, jde o další snížení životní míry obyvatelstva s pevným platem, o další sražení reálných mezd, a proti tomu se ovšem musí socialisté obou stran rázně stavět. Tento vnější podnět tedy způsobil sblížení. Kdyby mělo být trvalejší a pevnější než dosud, musilo by být založeno na zpracované dohodě a zladění hospodářské politiky obou stran. Socialisté

mají v tomto ohledu nevýhodu: mají návrhů a podnětů snad až příliš mnoho a ne dost zpracovaných a soustavných. Ozývá se z jejich stran příliš mnoho hlasů. Agrárníci jsou na tom lépe: křiknou unisono jedno heslo, a hle, to heslo se obvykle uskuteční.

Z. S.

Evropská záležitost

Na severočeském Volkstagu v Boru u České Lípy prohlásil Konrad Henlein, že věc sudetských Němců je věcí evropskou — eine europäische Angelegenheit. Je to patrně poznatek, jež si přinesl ze své prázdninové cesty do Anglie, pročez se trochu blíž podíváme na jeho hodnotu.

Především je třeba říci, že československá politika nikdy před světem nepopírala, že postavení menšin v jednotlivých státech je věc mezinárodní, nýbrž že naopak toto stanovisko úsilovně hájila. Tuto mezinárodní povahu věci uznal náš stát už tím, že přijal před světem k svým menšinám zvláštní závazky. Když nedávno Polsko provedlo ve Společnosti národů demonstraci a prohlásilo, že se nezúčastní na ženevském fóru napříště žádného jednání, jež by se týkalo národnostních menšin v polském státě, považovala Malá dohoda za vhodné, dáti jako odpověď na to prohlášení, že trvá v neztencené míře na svých menšinových závazcích. To znamená, že tehdy Polsko označilo svůj menšinový problém za věc výlučně polskou, do níž se nikdo třetí nesmí míšit, a že odmítlo skládat světu účty z toho, jak naloží na příklad se svými Němci. Co učinila proti tomu Malá dohoda? Opětovně zdůraznila, že menšinová otázka je otázkou mezinárodní, spadající do oboru mezinárodního práva. Opakovali tedy nyní pan Henlein právě ve chvíli, kdy ohlašuje československé vládě nejostřejší opozici, jednu ze základních thesů téže vlády, musí říci každý, kdo ví o politických věcech trochu víc, než páně Henleinovi dobromyslíní nebo snad nedobromyslíní posluchači, že tento důrazný projev nebyl ničím víc, než silným plácnutím do vody. Pan Henlein se chystal rázným způsobem vyraziti dveře a zatím vletěl do dveří dokořán otevřených.

Konrad Henlein chtěl patrně svým výrokem naznačit, že sudetoněmecká věc je evropskou věcí asi v tom smyslu, jako byla před válkou evropskou věcí otázka slovenská, jejímiž mluvčími k evropskému svědomí tehdy byli takový Björnson nebo takový Seton-Watson. Co tenkrát žádali tito rzy mužové pro Slováků? Nic více a ovšem nic méně, než základní lidská práva. Snad má i pan Henlein přibližně vědomost o tom, jak se tehdejší maďarský režim k Slovákům choval: že jim nepopřal ani nižšího, neku-li vyššího školství, že ho ani nenapadlo, aby jejich jazyku zjednal jakoukoli platnost před úřady, nebo aby jim přiznal hlavní práva politická. Tady opravdu šlo o věc nejpřimitivnější lidskosti, při níž se svědomí vzdělaných Evropanů všim právem bouřilo. Obáváme se však, že pan Henlein, který, jak se zdá, se rovněž chystá apelovat na toto svědomí, bude mít úkol neskolnale obtížnější.

Jeden z řečníků na uvedeném Volkstagu citoval výrok neznámého Angličana (jež patrně pan Henlein přivezl své straně jako agitační dárek do nastávající politiké sezony), že svědčí o slabosti státu, nedovede-li se dohodnout se stranou takového rázu jako je Henleinova. Anglický národ si svými výkony v historii získal pověst jakéhosi všelidského svědomí. Každá dobrá pověst může být exploatována, a to nejen svými nositeli, nýbrž i všelijakými uchazeči. Stačí za tím účelem najít mezi Angličany osobu dostatečně dobromyslounou a naivní, anebo nějak interesovanou a zaznamenat si výrok jejího normálního odsudku nad věcmi, jež jsme jí vyložili a o níž ona opoměla vyslechnout i druhou stranu. Pak už je jen třeba kolportovat tento výrok pro útěchu svých věřících doma po schůzích. Kdyby se však pan Henlein obrátil nikoli na onu anonymní, naivní, nebo snad interesovanou osobu, nýbrž na nějakého znalce střeoevropských věcí v Anglii, na příklad na pana Steeda nebo na pana Setona-Watsona, byl by patrně uslyšel výroky významnější ač snad méně vhodné k svým agitačním účelům. Tito pánové by mu byli patrně řekli, že situace Němců v československém státě není zajisté ještě tak zoufalá, když jim tento stát dovolil, aby si zorganizovali největší politickou stranu v jeho hranicích, když je připustil k naprosto svobodným a tajným volbám, když nemá nic proti tomu, aby pan Henlein jezdil po Anglii a vyléval tam své srdce každému, kdo je ochoten ho poslouchat. Kdyby jim pak byl pan Henlein vykládal o bídě sudetoněmeckého lidu a o tom, že ji československá vláda úmyslně nezamezuje, aby sudetští Němci brzy vymřeli, byli by mu jmenovaní pánové patrně ukázali londýnský East-End a poskytlí tak makavý důkaz, že podobné ďábelské úmysly má i britská vláda s částí svých vlastních poddaných, jakož pravděpodobně i všechny vlády, co jich kdy bylo na světě. Jiutými slovy, byli by pana Henleina upozornili na veliký spletitý

komplex věcí, jímž se souhrnně říká otázka sociální a jejichž jednou částí tvoří to, co se dnes nazývá hospodářskou krizí.

Tento list i pisatel těchto řádků jsou prosti podezření, že by schvalovali všechna počínání naší vlády vůči československým Němcům. Mnohá z těchto počínání naopak kritisovali a mohli by dnes své výtky shrnout asi tímto způsobem: „Velké a zásadní věci jste Němcům dali, ale o drobnosti a podružnosti se s nimi smlouváte do krve. Dali jste jim universitu, ale budete se s nimi tahat o pouliční tabulku nebo o obecního policajta v nějakém zapadákově.“ Zdá se nám, že takováto slova by lépe vystihovala skutečnou situaci Němců v Československu než pochmurná líčení henleinovců o zlých zámyslech vlády. Nezdá se nelogickým počínání vlády, která nejprve pomocí statistiky a volebního hlasování oznámí světu, kolik u nás žije Němců, a potom se rozhodne vyhladovět a nechat vymřít tyto miliony urnělým stupňováním hospodářské krise? To, že v německých územích pracují také české firmy a čeští dělníci, nebo že byli při zadávání veřejných prací přecházení němečtí živnostníci, nemůže přece být důvodem k nařčení tak strašnému, dokonce je-li ta snaha nebo vyhrůžka opakovat to nařčení před zahraničným světem. Nejen hitlerovské Německo, nýbrž, zdá se, i demokratické Československo by mělo právo stěžovat si na Greuelpropagandu. Konrád Henlein rád mluví ve svých exhortách o ctnostech mužnosti a cti. Přáli bychom si, abychom se na ně mohli spoléhat i při politickém zápase s jeho stranou.

Z. S.

národní hospodář

Jindřich Kolovrat-Krakovský:

Co by laik chtěl od vlády ve věcech hospodářských

Ani největší optimista nemůže tvrdit, že celková hospodářská a sociální situace naše se v poslední době zlepšila, naopak zjišťuje na mnohých stranách zhoršení. V Praze je mnoho lidí, kteří, klamáni příznivými zprávami hospodářskými, vycházejícími z úseků favorisovaného průmyslu, mají za to, že není u nás tak zle, že naopak cesta vzestupu je objevena. Těmto falešným předpokladům nutno čelit, jelikož nejsou pravdou. Nemůže býti sporu o tom, že hospodářská situace velké řady průmyslových podniků a větších i menších živností upadá, a že bída, zejména skrytá bída, je na silném postupu. Zjev, o kterém jsme alespoň v historických zemích mohli tvrdit, že z velké části již vymizel, podvýchá, se opět ukazuje velkou měrou, při čemž směrodatní činitelé by se mohli lehce přesvědčiti, kdyby si dali práci sledovati tento neblahý zjev vlastními zraky. Mnozí lidé dobré vůle jsou při tom přesvědčeni, že tento nešťastný stav se nedá odstraniti dříve, dokud v Evropě nebude lépe a že do té doby si budeme musiti utahovati řemen a vydati velké množství lidí strádání a nedůstojné životní existenci a že vůle k odstranění tohoto stavu by mohla dnešní neutěšenou situaci jen zvýšiti a přivolati snad naše finanční zhroucení.

Toto mínění je naprosto nesprávné, jelikož lidé, žijící neustále v určitém prostředí a určitém kruhu, ztrácejí styk se skutečností, chtějí viděti jen to, co je jim příjemné a nechťejí slyšeti to, co by jim snad nebylo vhod.

Tvůrčí síly našeho obyvatelstva jsou ještě ohromné. Jde jen o to, opět je probuditi k větší činnosti, jelikož v posledních letech se činí vše, aby tvůrčí síly byly neustále omezovány. Je skutečně zážrakem, že situace u nás není horší nežli ve skutečnosti je, což můžeme přičítati jen ohromné odolnosti celé hospodářské a sociální struktury u nás.

Příčiny, že jsme k tomu stavu došli, jsou dvojího rázu. Prvá příčina je neutěšená situace evropská, za

kterou nezodpovídáme, druhá neodborná, stranicko-politická a diletantská rozhodování o věcech, které mají pro velkou část našeho obyvatelstva neobyčejný význam.

Zabývejme se hned výše uvedenou druhou příčinou:

Průmysl — zemědělství.

Myslím, že není státu v Evropě s podobnou vyspělostí, jako má stát náš, který by tak ignoroval ohromné klady a rezervy, které má ve své průmyslové a živnostenské složce obyvatelstva a který by tak tyto složky přezíral ve prospěch jen jedné složky obyvatelstva, t. j. složky zemědělské, v první řadě ovšem zase velkozemědělské.

Je pochopitelné, že hospodářský a sociální život ve státě může jen tehdy prospívat, když opatření vlády jsou taková, aby neprosplvala jen jedné vrstvě. Zásahy vlády do hospodářského života mohou býti jen takové, které úměrně prospívají všem složkám hospodářským.

Je samozřejmé, že zemědělství u nás potřebovalo pomoci, avšak jen v rámci plánu, který by současně pomáhal i ostatním vrstvám a bral by ohled na jejich potřeby. Pomoc však, kterou zemědělství v poslední době obdrželo, je tak jednostranná, že silně poškozujícím ostatní vrstvy, aniž většině zemědělců bylo pomoci. Skutečnou pomoc dosavadními opatřeními obdržela jen ona třída větších producentů, která pro nedostatečnou podnikavost a nehybnost očekává stále pomoc od státu.

O tomto problému nechci se dále šířiti v rámci krátkého článku, jelikož je dostatečně znám.

Ruku v ruce s favorisováním jedné složky obyvatelstva vidíme favorisování několika průmyslových složek, jako na př. cukr, lín, droždí, chemie a průmysl zbrojařský.*) Může se namítati, že nebyti favorisování jedné průmyslové složky, byla by naše hospodářská situace ještě horší. Tento důvod je správný, ovšem, chce-li moderní státní útvar měřiti všem stejně, musí postupovati jiným způsobem, než se postupovalo u nás.

Dopustili jsme se mimo to v posledních letech osudné chyby. Nechali jsme upadati několik representačních průmyslových odvětví, klidně jsme přihlíželi k tomu, že dělničtí specialisté se stěhovali za hranice a ještě nějaký dobrý muž v nějakém úřadě se radoval, že státu ušetřil několik korun podpory tím, že tomu specialistovi opatřil místo v cizině. Nebyl si ovšem vědom toho, že tak si postupně uřezáváme větve, na které sedíme. Příčina, proč se tak stalo, tkví v tom, že jsme se nepostarali v době krise o to, abychom obsadili určité důležité státní funkce lidmi, kteří látku dokonale ovládají, nýbrž jsme si mysleli, že diletantismem se přeneseme do budoucnosti.

Co se dá dělat.

Nyní je však nejvyšší čas k obratu. Cesty, které bychom měli nastoupiti, jsou asi tyto:

1. Reorganisace celé naší agendy obchodně politické a cizinecké za účelem většího přílivu zahraničních platidel.
2. Oživení domácího trhu rozšířením pracovních možností a tím zvýšením konsumní síly obyvatelstva.
3. Opuštění cesty úřední libovůle, škrtnutí slova „můž“ ve všech vládních nařízeních, zjednaní tako-

*) Průmysl zbrojařský musíme ovšem z důvodů obrany favorisovati.

vého pořádku, aby všichni občané věděli, že se rozhoduje spravedlivě a nestranně, nikoliv politicky.

4. Zjednáni naprosté jasnosti ve všech zákonech tak, aby jim průměrný občan rozuměl, a nevydávání zbytečných zákonů a nařízení, administrativu jen zatěžujících.

5. Odstranění všech politicko-diletantských zásahů do hospodářství. Provedeny mají býti jen takové zásahy, které jsou věcně a odborně promyšleny a které mají za účel rozsah (objem) hospodářství zvětšovati a nikoliv vyvolávati jeho postupné smršťování. Ruku v ruce s tím má postupovati skutečná ekonomisace státních podniků.

Zahranicní obchod.

Po zvláštním úřadě pro zahraniční obchod volá se již několik let. Teprve chaos poslední doby, kdy několik úřadů rozhoduje společně o každém detailu, ukazuje na prostou nutnost reorganisace celé naší obchodně politické povolovací a devisové agendy v jedno ministerstvo, které by soustředilo veškerou obchodní politiku, veškerou agendu cizineckou a veškerou péči o export a jeho průmysl, při čemž takové ministerstvo by nesmělo býti svěřeno neodborníkovi, který se nikdy těmto otázkám v praxi nevěnoval. Chceme-li, abychom se zde konečně hnuli z mrtvého bodu, musíme takové ministerstvo svěřiti osobě, která svým dosavadním výsledkem v praktickém životě dokázala, že je s to zastávati takový neobyčejně důležitý úřad.

Je nutno, aby směrodatné kruhy si ujasnily, že jen dokonalou organizací zahraničního obchodu (což ovšem zahrnuje v sebe úměrné zvýšení importu a největší omezení povolovacího řízení) můžeme kladně rozšířiti i objem trhu domácího, jelikož bychom pak nemuseli míti obav, že bychom nemohli plniti svoje závazky za zvýšené dovozy surovin a tovarů vůči cizině.

Reorganisace zahraničního obchodu, při čemž ovšem exportní ústav by hrál také důležitou roli, mohla by nám přinést zvýšený příliv devis, a můžeme s klidem počítati, že oproti dnešnímu stavu mohl by činiti tento příliv až o jednu miliardu korun ročně více než dosud.

I nejlepší šéf takového ministerstva by však nemohl vůbec dále, kdyby jeho rozhodnutí, která by v důsledku dnešní stále proměnlivé situace musela býti velice rychlá, byla ochromována nejednotným stanoviskem v ministerské radě. Jelikož funkce ministra zahraničního obchodu je pro celé naše hospodářství neobyčejně významná, je nutno, aby veškeré otázky, týkající se zahraničního obchodu, exportu a importu byly rozhodovány v ministerské radě hlasy většiny ministrů a nikoliv jednohlasně, jelikož při dnešním systému jednohlasného rozhodování bylo by celé ministerstvo pro kočku.

Ruku v ruce s ministerstvem pro zahraniční obchod a jemu podrobena musela by býti péče o

cizinecký ruch.

Působí přímo komicky, čteme-li v denním tisku, že ministerstvo obchodu připravuje zákon o cizineckém ruchu. 15 let nebylo v této veledůležité otázce ničeho kloudného učiněno a najednou se vyrojují návrhy, které jsou s to více uškoditi, nežli prospěti.

Musíme si uvědomiti, že máme u nás ještě zakopaný poklad, který čeká na vzkříšení, a to jsou naše proslulé lázně. Více a více se nám dnes stává jasno, že nejlepším a nejvýnosnějším doplňkem zahraničního obchodu je import turistů z volných zemí, anebo ze zemí, se který-

mi máme pasivní obchodní bilanci, jelikož žádné zboží se nám v exportu tak dobře nezaplatí, jako prodej našeho zboží turistům, kteří vydávají svoje peníze u nás.

Západočeské lázně a Tatry teprve čekají na mezinárodní rozvoj, při čemž by musila úplně (zejména v Karlových Varech) zmizeti předválečná hochštapleřina. Karlovy Vary měly před válkou 60.000 návštěvníků za jednu sezonu. Svět má nyní mnohem více obyvatelstva, mnohem rozšířenější zdravotní organizaci, touha po léčení vzrostla netušenou měrou, a při dobré organizaci bychom mohli do Karlových Varů a západočeských lázní dostati ne 60.000, ale 120.000 návštěvníků z volných zemí při velkorysém propagandě, která by neměla maloměstský punc našich „cizineckých pracovníků“, což by mělo za následek ohromný vzrůst těchto lázní, stavební rozvoj, ovšem ne ve směru luxusním, nýbrž ve směru průměrných nároků průměrného evropského člověka. Možno bez nadsázky tvrditi, že jen západočeské lázně by nám mohly dáti k dispozici přes půl miliardy korun v hodnotných devisách a přestaly by pak stesky, že dřívější nejlepší zákazníci, Němci, v důsledku devisových opatření k nám již nemohou.

Musíme si uvědomiti, že každý clearingový host ze země, kde máme aktivní clearing, ujídá našemu exportnímu průmyslu z jeho hubené mísy, jelikož každá koruna, kterou takový host u nás udá, účtuje se v neprospěch našeho exportního průmyslu a o to se méně do toho státu vyváží.

Z toho důvodu se musíme starati, abychom lázním opatřili takové klienty, kteří nezatěžují náš vývoz a kteří naopak nám přivážejí volné devisy. Je jisto, že i jiné státy chtějí zachytiti pro sebe proud turistů s volnými devisami, a proto musíme jednati co nejrychleji, abychom nezůstali zase pozadu, abychom v prvé řadě svěřili tuto funkci osobě s dokonalou kvalifikací, které by celá tato akce byla svěřena v rámci ministerstva pro zahraniční obchod. Tam by se nesmělo šetřiti prostředky, jelikož kapitál, investovaný do odborně řízeného cizineckého ruchu, je snad nejlepší investicí veřejných peněz vůbec.

Můžeme směle tvrditi, že reorganisace cizineckého ruchu by nám mohla opatřiti oproti dnešnímu stavu větší příliv devis o tři až pět set milionů korun, takže bychom mohli počítati se stamilionovými aktivy pro naši platební bilanci, i kdyby se zvýšil dosavadní cestovní ruch našich lidí do zemí hodnotných devis.

Taková velkorysá pomoc západočeským lázním a i ostatním lázním naší republiky by měla nedozírný význam jednak pro celé strádající zázemí a zejména pro západní Čechy a Slovensko. Byla by pro pohraniční oblast ohromným dobrodiním a umožnila by nám zvýšiti postupně hospodářskou činnost v těchto krajích, které jsou mimořádně postiženy krizí.

Zvýšení aktivity doma.

Vláda si musí uvědomiti, že je nutno ukončiti éru favorisování jedné složky a že klíčem k obnovení oživení trhu je zvýšení konsumní síly obyvatelstva. Nejlepším prostředkem k tomu je ovšem zvýšení investiční soukromé podnikatelské činnosti se subsidiární pomocí veřejné ruky. Z toho důvodu musíme obnoviti soukromou stavební činnost, která v posledních letech ochabla, a vyrovnati povážlivý stav pozvolna se ukazujícího zjevu nedostatečného přírůstku bytů, vzhledem k zvýšenému počtu obyvatelstva. Soukromá stavební činnost by se dala podnítiti následujícími opatřeními:

literatura a umění

a) novelisací zákona o stavebním ruchu, při čemž daňové výhody by se po dobu dvou let ode dne vyhlášení zákona podstatně zlepšily, ovšem výhradně jen pro stavby obytné,

b) radikální novelisací vládního nařízení o opravách domů, které je pořád ještě úzkoprsé a nedostatečné,

c) daňovou amnestií pro veškeré stavby, nepřesahující ošnos 500.000 Kč,

d) pružnější peněžní politikou, která by podporovala a zase umožnila hladké poskytování dlouhodobých úvěrů ze strany lidových peněžních ústavů,

e) dále poskytováním daňových výhod oněm hospodářským útvarům, které by prokázaly, že celoročně zaměstnávají větší počet zaměstnanců než v roce předcházejícím, ovšem s výjimkou onoho průmyslu, který je převážně zaměstnáván vyřizováním dodávek státních.

Zde by bylo možno vyjmenovati ještě celou řadu menších opatření, která, provedena naráz a celkově, znamenala by v celé řadě úseků soukromého podnikání oživení bez podstatnějšího zatížení státní pokladny.

Investice veřejné.

1. Rekonstrukce naší silniční sítě státní a soukromé (řádné chybné investice, nesmyslné autostrady atd.).

2. Podpora vnitřní kolonizace, v prvé řadě v blízkosti velkých podniků, kapitálově silných, majících značnější rezervy na hotovosti. Tato kolonizace by se týkala dělníků (zaměstnaných a nezaměstnaných) těchto podniků a byla by financována jednak příspěvkem státním, jednak dobrovolným příspěvkem nebo finanční zárukou dotyčného průmyslu, který by byl vykompensován daňovými a třeba i jinými výhodami, takže by státní pokladna nebyla silněji zatěžována.

3. Větší dotace pro investice (nerentabilní nebo málo rentabilní), v prvé řadě nemocnice, vodovody, kanalizace. Při zvýšeném ruchu na domácím trhu stoupne daňový příjem, takže se dotace pro tyto investice podstatně zvýší. Při tom nutno přihlížeti, abychom nestavěli několik nesmírně drahých reprezentačních staveb, nýbrž dobrý průměr v největším počtu, tak aby co nejvíce lidí a krajů mělo z těchto investic prospěch.

Je jisto, že ačkoliv toho času je situace u nás velice neutěšená, není tak tragická, jak ji líčí mnozí škarohlídové. Pracovní kvality našich lidí jsou tak znamenité, že při dobré organizaci a využití dobrých nápadů, které by zase zahálající pracovní síly vrátily do normálního hospodářského koloběhu, by se situace brzo obrátila k lepšímu. Životní úroveň našeho státu je vzhledem ke schopnosti a pracovitosti jeho obyvatelstva ještě příliš nízká a není pro to žádného odůvodnění.

Abychom však shora uvedené investice soukromopodnikatelské a veřejné umožnili, musíme k tomuto účelu uvolnit prostředky. Daněmi je opatření nemůžeme. Normální předkrisová akumulace úspor již čtvrtý rok selhává. Tudíž musíme voliti jinou cestu. Máme ji v návrzích prof. Macka. Budou-li tyto provedeny opatrně a nebudou-li vydány politickým vlivům, budou nesporně účinným prostředkem, aby vyvolaly změnu příznivou. Předpokladem však, aby mohly býti provedeny bez obav, jest, aby veškeré hospodářské záležitosti, týkající se všech vrstev, byly řešeny věcně, odborně sine ira et studio.

Pak jedině můžeme dosáhnouti toho, že bychom se snad vyšinuli na úroveň takového Švédska, na úroveň, která je pro nás zatím ještě nedosažitelná.

Frank Warschauer:

Hudba na mrtvém bodě

(K hudebnímu festivalu v Praze.)

Demonstrativní festival.

V době, kdy se nacionalismus vyvíjí do dosud neznámých forem brutality a sobectví, přicházejí ku podivu na svět i nové formy internacionalismu a pseudo-internationalismu. Zejména Němci dosahují na tomto poli rekordu. Pokusili se založit internacionálu nacionalistických spisovatelů a v hudbě založili „Stálou radu pro novodobou hudbu“, jež v době festivalu opravdu mezinárodní hudební společností uspořádala jiný hudební festival ve Vichy. Nikomu se patrně nepodaří dokázat, jaká je souvislost mezi tímto faktem a mezi tím, že Karlovy Vary v poslední chvíli odřekly pořádání festivalu. Jest však nejvýše pravděpodobno, že mezi oběma fakty je příčinná souvislost.

Z tohoto důvodu stal se pražský hudební festival prestižní otázkou prvního řádu po stránce kulturně-politické. Štěstí, že si pořadatelé tento fakt uvědomili a že díky aktivitě pí Patzakové, pana Steinhardta a Háby dosáhli svého cíle. Hudební festival v Praze se pořádal a po vnější stránce dosáhl značného úspěchu. Obavy, že mnoho cizinců se nedostaví z toho důvodu, že rozhodnutí o konání festivalu padlo teprve v poslední chvíli, se nesplnily. Cizinci přijeli, Pražané se dostavili, nechyběla ani sovětská delegace a skoro všechny koncerty a operní večery byly vyprodány. Ve vzdálenosti několika hodin od města Prahy pokračuje se v šíření hudební kultury tím, že poslední nehakenkreuzlerští hudebníci, kteří ještě zůstali na svých místech, jsou odstraněni dekretem předsedy říšské hudební komory pana dra Petra Raabeho. V téže době představuje československý hudební festival demonstraci: za svobodu uměleckého vývoje, za uznání, že umělecká hodnota je důležitější než nacionalistické šílení a násilná klasifikace umělců, diktovaná strachem před konkurencí. Význam pražského hudebního festivalu spočívá kromě toho zejména v jeho zvláštním přízvuku, že totiž postavil do středu pozornosti souvislost české hudební produkce až po Janáčka a Ostrčila.

Jaká je situace po stránce umělecké.

Pořádání hudebního festivalu jakožto kulturní demonstrace je věcí naprosto kladnou. Přesto však se nám zdá nutným položit tu se zvláštní naléhavostí jednu otázku pozorného nezávislého posuzovatele. Musíme se zeptati, jak vypadá dnes ona podivná umělecká revoluce, jež otrásla hudbou více než kterým jiným uměním. Musíme přezkoumati v naprostém klidu a nezávisle na denních otázkách, jak to s hudbou dnes ve skutečnosti vypadá. Odpověď na tuto otázku se obyčejně pečlivě prohlíží pod mikroskopem. Při tom se zásadně přehlíží, jak hodnotí hudební díla vzdálená vrstva koncertních návštěvníků anebo jak na hudbu reagují široké vrstvy národa. Chtěli bychom zdůraznit, že na dlouhou dobu není možno naprosto pokládati za lhostejné, jak obecenstvo reaguje. Hledíme-li na to, čeho hudba dosáhla z příslušného povzdálí, bude se nám úsudek posluchačů, reprezentující hlas nesmírné většiny, zdáti daleko význam-

nější, než názor nepatrné menšiny odborných znalců. A dojdeme k přesvědčení, že si daleko spíše zaslouží toho, aby byl zaznamenán.

Úloha odborníka v hudbě je vůbec podivná. Je respektován a nikdo se podle něho neřídí. Nemá nejmenšího vlivu na ono centrum, v němž se rozhoduje o tom, bude-li odpověď kladná, či záporná. Na ono centrum, jež v každém zdravém člověku bezvadně funguje. Každý z diváků, který pozorně a nerušeně naslouchá, má v sobě samotném onu nejbližší instanci, jež ho poučí, co má soudit o uměleckém, respektive hudebním díle. Velice zřídka se stane, že by se úsudek pozorných a vzdělaných posluchačů kryl s úsudkem odborníků. Člověk, který je nucen neustále naslouchati hudbě, upírá svou pozornost na něco zcela jiného a vnímá zcela jiné složky uměleckého díla, nežli člověk, pro něž je hudba jedním z milých uměleckých zážitků.

Následky případu Hanslickova

Dnes je bezprostřední a instinktivní hodnocení hudebních událostí velice ztíženo podivnou konstelací, určitou davovou sugescí, která by byla bývala nemožnou před rokem 1900. V dřívějších stoletích se lidé v otázkách umění rozhodovali naprosto upřímně a vyslovovali svůj názor bez jakékoliv obavy, že to je krásné a ono ošklivé. Od dob devatenáctého století však se počíná formulovati názor na umění způsobem stále více historisujícím, jednotlivci tento názor nahání strach a zbavuje ho odvahy, přiznati se ke svým opravdovým názorům. Obecenstvu je naháněn strach autoritou konvenčních úsudků o hodnotách a divák se nesnaží již o nic jiného, než osvojit si tyto názory, přízpůsobiti se jim. Jen zřídka se odváží oponovati.

Jedním z typických případů podobného usuzování je případ Hanslickův. Tento znamenitý vídeňský kritik útočil za života Wagnerova na tohoto skladatele co nejostřejším způsobem. Když Wagner dosáhl později úspěchu v nejšířších vrstvách, byl naprosto neprávem Hanslick pokládán za ignoranta, který se blamoval a bláhově se vzpíral objevujícímu se genu. Ve skutečnosti tomu však bylo jinak. Hanslick velice bystře poznal základní slabosti Wagnerových děl a četné jeho výroky mají dnes stejnou platnost, jako v oné době. Něco podobného ovšem se nesmí hlasitě pronést v německém kulturním světě, kde Wagner byl prohlášen za poloboha již v době před Hitlerem a kde se naprosto netrpí jakákoliv kritika uznaných veličin.

Od dob tohoto případu Hanslickova rozhoduje zákon obezřetnosti o tom, jak se ke skladateli postaví leckterý kritik a jak většina obecnstva. Mnozí z kritiků, kteří svým celkovým postojem naprosto nejsou reakčními, jsou naplněni mocným strachem, že se blamují. Z tohoto důvodu se hudební kritik dnes bojí exponovati se jasným zaujetím stanoviska.

Co je moderní.

Není naprosto věcí snadnou, naléztí společný rys, charakteristický pro všechna díla, která na tomto festivalu byla předvedena. Pokusíme se o to. Návštěvníku, jenž nepřichází k podobnému podniku ze speciálního zájmu odborníka, a nedá na sebe působiti těmito specialisty, je nápadným, že tu vládnou představy o formě, které se v jiném uměleckém oboru nenajdou. Tyto představy nejsou naprosto uznány v jiných rozsáhlých a velice důležitých částech dnešní hudby: jednak v celé hudbě „lehké“ a taneční, jednak v hudbě, sloužící cílům

politicky-revolučním. Nedbá se už určitých zákonů, které během staletí došly k platnosti. Nemyslím při tom na recepty harmonické, nebo na formální předpisy, jež ovšem mohou a musí podléhati velkým proměnám. Míním zde psychologické zkušenosti všeobecného rázu. Pomysleme jen na nejvšeobecnější a nejprostší zkušenost, jež se dá shrnouti ve větu: Hudba se dnes nedá prostě chápati a není srozumitelná. Aby někdo vnímal nějaký hudební děj, je nezbytno, aby se tento děj opakoval. Princip opakování proto je charakteristickou věcí hudebních děl již celá tři staletí ať už v jakékoliv formě. Ve formě kontrapunktů nalézáme tento princip ve fuze a v kanonu, kde stejná hudební myšlenka se vyslovuje vždy znovu a znovu a obměňuje podle určitých zákonů. Princip opakování je jasně patrný i ve formě písně, která ovládá i symfonii. A v nevolnějším útvaru, jež vytvořilo devatenácté století, totiž v prokomponované hudbě wagnerovského slohu, nalézáme tento princip v příznačných motivech. Od vystoupení Arnolda Schönberga se tato zásada ve většině orchestrálních a komorních děl opouští. Z toho vzniká onen ráz nesrozumitelnosti. Stává-li se nesrozumitelnost specifickou vlastností celé třídy uměleckých děl, je sama o sobě již vážnou námitkou proti nim. Předpoklad, že nesrozumitelnost je nějakou předností, je již důkladně zastaralý, patří do expresionistické epochy v době před patnácti lety a měl s ní už dávno býti pohřben.

Intermezzo o Arnoldu Schönbergovi.

Je opravdu radostné, že v těchto koncertech je zastoupen Arnold Schönberg. Vyslovujeme jeho jméno se skutečnou úctou. Je z těch, kdož uhájili rozhodující vývojovou fázi moderní hudby a razili jí dráhy. —

„To ovšem nesmí vésti tak daleko, aby ještě za živa byl prohlášen za svatého.“

Na to ani nepomýšlíme. Jsme však povinni naslouchati každému z jeho děl s největší pozorností a zkoumati je s onou úctou, již jsme rozhodně povinni Schönbergovi jako mistru moderní hudby. —

„Máte pravdu. Přes tuto úctu však nesmíme, jak se všeobecně stává, přejíti úplně některá zásadní hlediska poetické kritiky.“

Je přece nejvýše sporným, že by něco bylo všeobecně platné. —

„Jsou však určité psychologické zkušenosti co nejdědnějšího druhu, jež, jak se zdá, nejsou nikde podstatným způsobem modifikovány. Studium těchto psychologických zkušeností přivedlo mne k určitým názorům o formě, jež se naprosto neztotožňují s názory Schönberga a ostatními zástupci moderní hudby.“

— Tkví to patrně v tom, že jste reakcionář. —

„Čekal jsem na tuto nadávku. Mnoho lidí před ní má nesmírný strach. Mnozí po celý život raději znetvořují své opravdové smýšlení a skreslují je, aby nebyli nazváni reakcionáři. Chci s vámi proto mluvit zcela jasně. Podle mého názoru má revoluce v hudbě, jež se od roku 1910 odehrává stejně na nejrůznějších místech a je reprezentována jmény Schönberg, Strawinský a Bartók, ráz dějinného historického převratu, jenž se dá zjistiti na mezinárodním fóru a je něčím elementárně nezbytným. Tato revoluce jistě souvisí i s politickými katastrofami a novotvory, které jsme prožili v těchto dobách. Ona proměnila základní vztahy ve světě tónů tak důkladným způsobem, a uvedla tolik bezpečných pravd

v pochybnost, jako se v této době proměnily vztahy mezi lidmi socialistickou revolucí. Přesto přese všechno však musíme dnes velmi bedlivě přezkoumávat, dosáhla-li tato revoluce úspěchu. Musíme se ptáti, vedla-li k výstavbě nového světa tónů, jenž by měl stejnou a nebo alespoň podobnou platnost, jak ji měl téměř dokonalý svět hudby klasické a romantické. A na tuto otázku musím jednoznačně odpovědět: Nikoli.“

— Domníváte se tedy, že cesta by mohla vésti ještě nazpět k oněm klasickým a romantickým formám, jejichž platností jste tak nadšen? —

„Nikoli. Jsem přesvědčen o opaku. Tyto formy vznikly za společenských a uměleckých předpokladů, které jsou dnes již naprosto zničeny. Jestliže někdo z dnešních tvůrců pracuje ještě v těchto formách, dokazuje tím, že nemá styku s živými silami přítomnosti. Cesta nemůže naprosto vésti nazpět, ani v hudbě, ani v kterémkoliv jiném umění, ani v poměrech společenských. Vývojová fáze však musí zůstat jen součástí vývoje a nesmí se stát jeho konečnou stanicí. Cesta nevede zpátky, ale vede přes dnešek dále kupředu.“

Nezdar Schönbergův.

Jsem přesvědčen, že za základ pojmu formy musí být položeny opět všeobecně platné psychologické zkušenosti. Schönberg sám se pokusil o výstavbu nové formy. Ale právě toto dílo, jeho „Variace“, jež jsme tu právě slyšeli, ukazuje, že se mu to v podstatě nezdařilo. Chci tu postavit psychologickou analýzu na místě obvyklé analýzy teoreticky odbornické, jež ukazuje, jak se tu základ modifikuje podle určitých zákonů, vymyšlených skladatelem a jak na konec se skládá hold největšímu z mistrů kontrapunktu, pomocí tónů, odpovídajících jménu Bachovu. To, co tu ve skutečnosti slyším, je velice dlouhodechá orchestrální skladba, složená z neobyčejného množství menších částí, jež plyne kupředu pomalým tokem a nemá znaku skutečné formy. Něco, co je napsáno na papíře partitury a co se dá očima vnímat jako forma, nemusí ve skutečnosti být ještě skutečným hudebním útvarem. Právě znaky platných forem jsou stejné ve všech druzích umění a daří se vyabstrahovat z kteréhokoli uměleckého druhu stejně. Definoval bych je takto: **o h r a n i č e n í, k o n t r a s t a p r e g n a n c e**. Žádnou formu nemá hudební dění, jež plyne neustále kupředu, a je přerušeno na náhodně zvolených bodech. Nemá formu hudební dění, u něhož nelze postřehnouti zákon průběhu, totiž zákon počínání a končení, třeba že člověk si tuto skladbu několikrát pozorně poslechl. V těchto případech chybí **o h r a n i č e n í**. Právě od díla, jako je Schönbergova „Variace“, je třeba požadovati formu ve všeobecném smyslu. — **P r e g n a n c e** míním, že hudební téma musí mít zvláštní charakter, aby při všech proměnách se dalo vždy znovu poznati. — **K o n t r a s t** je samou podstatou variace, poněvadž by jinak nepředstavovala žádnou obměnu, žádnou změnu.

Požadavek **o h r a n i č e n í** vyplývá sám sebou. Všechny tyto požadavky jsou splněny nejdokonalejším způsobem u všech velkých „Variací“ hudby klasické i později. Mistři této formy, jako Beethoven a Max Reger, dvě jména, která výjimečně smíme vysloviti v této souvislosti jedním dechem, Tito mistři poznali instinktivně nezbytnost těchto zásad a brali na ně zřetel. Je jisto, že skladatelé XVIII. a XIX. století při tom velice napomáhali tonální harmonii. Dá se však naprosto předpokládati, že by vznikly podobné útvary se stejně všeobecně platnými formálními přednostmi i v rámci nové harmonie, bez funkční harmonie, která se nevzta-

huje už na určitý druh tónů. Pokud tomu tak není a rozhodně tomu tak není u Schönberga, nemůžeme mluvit o uměleckém úspěchu.

Moderní lidé jsou jiní.

Kromě toho, že moderní hudbě chybí tyto formální znaky, má většina jich ještě jednu zvláštnost. Dnes se obvykle při posuzování hudebního díla nikdo nezabývá jeho emočním obsahem. Nová hudba skutečně skoro úplně opustila onen expresivní postoj, jenž je charakteristický pro epochu po době romantické. Vlastně už nás dnes ani nenapadne, zabývat se tím, co hudba v y j a d ř u j e. Naučili jsme se vnímat „znějící pohyblivou formu“, jak to formuluje Hans von Bülow.

A přece, nasloucháme-li řadě hudebních skladeb, dospíváme k názoru, že velké množství hudebních děl má za základ určitý životní pocit, že je vytvářejí lidé určitých typů, jejichž všeobecná schopnost zážitků má zcela určitý ráz. Všimněme si charakteristického příkladu: „Suity Lulu“ od Albana Berga, která se hrála na tomto pražském festivalu. Pokusme se i zde neanalyzovati tuto hudební skladbu čistě analyticky, nýbrž s určitého hlediska kulturně-politického. Berg, tvůrce „Voicka“, mistr instrumentace, dovede virtuózně líčiti věci děsivé a démonické. Bylo by možno nazvati ho Egdarem Alanem Poem moderní hudby. Základními znaky jeho umění jsou ponuré stavy, polotóny, nalomené barvy, nejjemnější diferenciace zvuku nervního a přecitlivělého člověka. Všemi těmito znaky patří Berg jako tolik jeho druhů do epochy, jež se skončila současně s válkou, do období krajní dráždivosti a svrchovaného zjemnění. Lidé generace poválečné jsou v základě odlišni: nebylo by snadné, říci dvěma slovy základní rysy jejich povahy. Dá se však formulovati, že jsou prostší, jednoznačnější, jasnější. Vír událostí, který kolem nás bouří, nám nenechává dosti času, aby se určité skupiny pocitů v nás vyvinuly až do oné přediferencovanosti, jak tomu bylo v určitých vrstvách před světovou válkou. Tento obrat k tvrdosti a k jednoznačnosti, ke zjednodušení a k obhroublejšímu pojmání životních problémů spadá do naší epochy — až na několik výjimek však hudební umění nenašlo pro tyto rysy výraz. Z tohoto důvodu máte při poslouchání moderní hudby pocit, jako byste byl přesazen někam do jiného věku. Snad si mnozí lidé právě podobný útěk ze své doby přejí.

Hudba doby: Jazz.

Budeme-li nestranně zkoumati, který druh hudby je nejpřiměřenější pro životní pocit, jenž se šíří po válce, dojdeme jediné k hudbě jazzové. Není divu, že i dnes, kdy vrcholná doba jazzu již poklesá, přece jen ještě se najdou lidé, kteří mají k hudbě velikou lásku a kteří s vášnivostí stavějí jazz na první místo hudebního dění. A jsou to právě ti lidé, kteří dnešek nejvíce milují. I hudebníci pocítili, co dnešek přinesl nového. Hledáme-li plodná setkání mezi hudebním uměním a hudbou jazzovou, najdeme více příkladů, než songy „Žebrácké opery“ od Kurta Weila.

V celku však stojíme před podivným zjevem, že jazzová hudba, tak typicky dnešní, zůstala oborem pro sebe. Jazz je dnes jedním z oněch separátních hudebních území, v něž se kdysi jednotná říše hudební rozpadla. Živou hudbou přece není to, co uznávají intelektuálové. Živá hudba se slyší na ulicích a píská v průjezdech. Podivný chaos, jaký v tomto směru dříve nikdy neexistoval. Dnes existuje pouliční hudba, jež zejména u pražských pouličních hudebníků má velmi zajímavý vztah

k národní lidové tvorbě. Dále existuje mezinárodní opera nejružnějších odstínů, jejíž šlágry pronikají hluboko do hudebního zážitku nejširších vrstev. Dále je tu hudba jazzová, jež se vyskytuje i v uměleckém zahrocení u některých černošských skladatelů jako je Duke Ellington, hudba, která se šíří do všech vrstev prostřednictvím gramofonových desek. A konečně máme před sebou moderní „hudební umění“ ve formě opery a koncertů, druh, který tvoří svět pro sebe a má své speciální obecnstvo.

Je možné, že se v tomto rozpolcení zrcadlí i dnešní společnost. Rozhodně však budeme moci mluvit o úspěchu moderní hudby teprve tehdy, až se jí nepodaří naplnit jen jeden koncertní sál, nýbrž až znovu pronikne mezi zástupy lidí a stane se součástí jejich bezprostředního vědomí a jejich elementárních hudebních projevů. V tomto smyslu abychom se vrátili k mezinárodnímu festivalu, je tvůrce „Suity Lulu“, zajímavý hudebník. Moderním hudebním skladatelem v tom smyslu, jak jsem se to snažil vysvětlit, však naprosto není. A stejně i tolik jiných skladatelů, kteří nám tu přinesli hudbu sice novou, ale naprosto ne moderní.

Jeden z českých moderních skladatelů.

Uprostřed doby, která nemá nejmenší chuti zatěžovat hudbu nějakým významem ilustrativním anebo dokonce snad nějakým myšlenkovým obsahem filosofickým, odvažuje se jeden z českých hudebních skladatelů, svěhlavý a energií nabitý Alois Hába napsat symfonickou báseň, jež se snaží vyjádřit složitý životní názor. Přistupuje k tomuto svému úkolu s výzbrojí hudebníka, jenž má dvojí nadání: jednak spekulativního a samostatného myšlení a jednak muzikantské impulsivnosti. Tímto způsobem vzniklo orchestrální dílo „Cesta života“, které jsme slyšeli právě po druhé, hudební skladba, jež sama se vzdává snahy vyvodit zákon své formy z čistě musikálních prvků. Naopak, tento zákon se tu připojuje z vnějška, podobně jako u symfonických básní periody poromantismu. Je to východisko, anebo snad spíše útěk před odpovědností, odvíjet novou formu ze samotné podstaty hudby? Či snad je to přání, zbavit se starostí o formální utváření, aby skladatel mohl tím svobodněji experimentovat harmonicky a rytmicky? Neboť po této stránce nalézá Hába produktivní poměr k exotické hudbě, onomu hudebnímu světu, jenž dal kterémukoliv druhu moderní hudby na výsost významné podněty. Tato exotická hudba našla ještě dávno před obdobím evropské hudební moderny způsob, jak rozvíjet v harmonických systémech funkčně nsvázaných zvláštní druh pregnancy, jež se dá snadno vnímat. Pozorujeme, že východ zase jednou poučuje Evropu: škoda, že se tak neděje častěji.

Návrh hudebníkům.

Všeobecně pozorujeme při hudebních festivalech, že přínos smělých nových objevů je relativně nepatrný. Zdá se mi daleko větším u mnohých negerských orchestrů, které jsou po celý život odsouzeny k tomu, hrát taneční hudbu. Na hudebních festivalech slyšíme daleko spíše obrovské množství děl velice způsobných žáků svých učitelů, a málo kde se vyskytne dílo, které nezaujatě a odvážně experimentuje se všemi dnešními zvukovými prostředky.

Člověk by měl chuť domluvit hudebním skladatelům a říci jim: jste všichni v těžkém postavení, jste

v daleko těžší situaci, než všichni hudební skladatelé před vámi. Po všech stránkách vám chybí tradice, o níž byste se opřeli. Jestliže se přes to přese všechno pokusíte přidržet nějakého vzoru, budete svedeni na scesti. Neboť to je nejrozhodnější nedostatek nové hudby. Zůstala ve stadiu pokusů a nedovedla nás do nové země zvuku, v níž byste se mohli procházet po bezpečné a dobře známé půdě. Nezbude vám nic jiného, než experimentovat dále. Experimentujte však s větší odvahou a s větší svobodou. Jste odsouzeni k tomu, začínat stále znovu. Udělejte si z toho své štěstí a na to soustřeďte svou odvalu, abyste opravdu začali, od počátku, docela prostě a bez ostychu, jako děti, kterým po prvé vtisknete do ruky buben nebo foukací harmoniku. Pak se dostanete jistě dále, než budete-li psát náročná a přesložitá díla, dříve než se samostatně dopracujete zákona své tvořivosti.

Budoucnost hudebních festivalů.

Přál bych si, aby podobné úvahy rozhodly o tom, že praxe hudebních festivalů bude napříště změněna. Je jistě žádoucím, aby se tímto sugestivním způsobem obecnstvu předkládala nová hudební díla, aby pohodlnost návštěvníků koncertů byla překonána. Každý hudební festival však má jen tehdy opravdový důvod ke svému bytí, přinese-li opravdu nějaká nová a zdařilá díla.

Festivaly mají jedno nebezpečí: problematickým dílem se tu dostává zdánlivých úspěchů a skladatel se nenaucí sám odlišit ve svém díle složky potřebné a pro vývoj prospěšné od složek nepotřebných. Dalo by se organizovat, kde debatovat o těchto otázkách, a kde přivést kontakt mezi opravdu kritické hlavy, schopné vyslovit rozhodné úsudky s jasným zorným úhlem, a mezi činné hudební skladatele. Dnes už nestačí čekat, až budou zadána nějaká nová díla porotě, neboť podobná nezávislá tvorba se vzhledem k obtížným hospodářským otázkám dnes skoro nenajde. Zdá se mi však myslitelným, že by několik jasně vidících lidí získalo příznivý vliv na tvorbu tím, že by fixovali určité všeobecné znaky, určité úkony, naprosto ne ve smyslu nějakého konservatorního školení, nýbrž přibližně asi tak, jak jsme se o to zde pokusili. Není naprosto třeba, aby podobná přání zůstala jen něčím utopickým: řadou pracovních schůzí se dají hudební festivaly scelit a připravit tak, že se mohou stát tím, čím býti mají: opravdovým manifestem vývojově pokračujícího moderního umění.

do ba a lidé

Bedřich Pilc:

Německá spravedlnost

(Několik případů z německé soudní síně.)

Pan Hirschland poskvrnil germánskou rasu.

Sensací proces Hirschlandův uvedl celý Magdeburg do horečného rozčilení, jak nám sděluje Streicherův časopis „Stürmer“. Z tohoto listu se stala nejoblíbenější četba německá. „Stürmer“ je dnes dokonce denní duševní stravou nemalé části Němců. Dvě stě tisíc výtisků týdně je číslo nemalé. Ke všemu tomu je ještě tento týdeník, specializovaný

na židovskou otázku, plakátován na veřejných náměstích, budovách, v továrnách a všude, kde se shromažďují lidé. Teď se podařil „Stürmerovi“ obrovský triumf. Už několik let úspěšně zobrazuje židy jako lidské ďábly. Už léta se specializuje na téma: „Poskvrnění rasy“ („Rassenschändung“). Bodří německí čtenáři jsou však těžkopádní i po této stránce: nedají se na toto vnaidlo nacytatí hned. Žili dlouhá léta spolu se židy a nikdo z nich se nestaral o toto rozlišování. Všechno však se dá na světě změnit, dokonce i povaha celého národa. Demonstruje se to dnes na Německu ve velikém měřítku. Moc bezuzdné agitace je strašlivá: lidé tohoto národa jí propadají jako jednomu z nejnovějších kouzel dneška. Kdykoliv se dříve objevily v nějaké zemi příznaky onemocnění davovým šílenstvím, byly vždycky dosud úspěšně potírány. Tady po prvé má tato choroba možnost se volně rozšířit po celé zemi, jak pro to není v novodobých dějinách druhého příkladu. Už dlouhá léta vyučuje „Stürmer“ rasové nenávisti proti židům.

Teď konečně se podařilo inscenovat v Magdeburku proces zcela mimořádného formátu proti jednomu z „poskvrnitelů rasy“. Je to opravdu jeden z velikých triumfů pana Streichera a jeho druhů, poněvadž v justici až podnes přece jen není paragrafu o „poskvrnění ras“. A přece se po prvé podařilo učiniti předmětem obrovského soudního řízení pouhý fakt, že žid měl pohlavní styky s ženami mimožidovskými. Proto je město Magdeburg v horečném rozčilení. Nedá se ovšem zjistiti, jak dalece tato horečka byla způsobena i pobouřením částí rozumných lidí proti tomuto propagačnímu triumfu.

Co je v Německu zločinem.

Před zemským soudem v Magdeburku stojí pečlivě oděný pán střední postavy. Je to pan Hirschland, povoláním ředitel vyšší obchodní školy, jenž má o soudcích a o spravedlnosti v Německu ještě všelijaké iluze. Z opatrnosti si připíjal na klopeň svého kabátu železný kříž, který řádným způsobem získal ve světové válce. Tehdy totiž žid Hirschland bojoval s celým nadšením za německého císaře a za všechno, co ctíla jeho německá vlast. Německá vlast však změnila své smýšlení a „Stürmer“ píše v spravedlivém hněvu: „Pan Albert Hirschland není Němec, pan Albert Hirschland je žid“. Melancholicky se houpe železný kříž na chlopni kabátu. Pan Hirschland, který je obchodník, věří přílibům mužů. Bylo mu oficiálně sděleno hned po nastoupení pana říšského kancléře, že ti židé, kteří bojovali za císaře a za vlast, jsou jaksi židy zušlechtěnými a mohou se těšiti ze všech občanských práv německých. Pan Hirschland zajal na obhlídce ve válce dva anglické vojáky. A teď tu stojí před magdeburkými soudci pro zločin, který se mu zdá stále ještě něčím směšným. Měl totiž v Německu mnoho přátel i arijských a mezi nimi byly také ženy. Jeho morálka se v ničem neliší od morálky jeho doby. Jeho přátelské styky s mladými ženami se někdy proměňovaly i v něžnější svazky, nad čímž se nikdo nepozastavil. Jakási zdůrazněná sexuální svoboda patřovala právě v Německu k dobrému tónu.

Bohužel však měl pan Hirschland zálibu právě pro plavé ženy s modrými očima. A plavé dívky s modrými očima na neštěstí bývaly okouzleny elegantním ředitelem obchodní školy. A z toho se vyvinulo ono „zhanobení rasy“, jež uvedlo město Magdeburg v horečné rozčilení. Město Magdeburg je ostatně neobyčejně vhodné pozadí pro podobnou aféru. To není venkovské městečko se zatuchlými maloměšťáky: zde žijí maloměšťáci velikého formátu s panským sebevědomím. Našinec je tu konec konců neomezeným vládcem hezky velikého průmyslu. Tito naši s pohoršením vyhnali moderního architekta a městského stavitele, jenž svého času z ra-

dsti nad svěžími barvami dal natřít domy v Magdeburku všemi barvami duhového vidma. Dali si své domy přetřít na barvu šedivou a hnědou, jako jsou jejich duše šedivé a hnědé.

Zakázané uši.

Pan Hirschland, jenž se na základě své činnosti za světové války pokládal za člena německého národního společenství, chtěl se do tohoto národa vtělit ještě těsněji a proto se dal v březnu roku 1935 pokřtiti. Tím ovšem vzbudil proti sobě ještě větší odpor nežli farář, který ho křtil a o němž bylo ve „Stürmeru“ napsáno, že vypadá ještě židovštěji než sám pokřtěný žid. Osudným pro pana Hirschlanda však bylo, že jeho uši neměly správný tvar, jak je vidno ze zvláštního vydaní „Stürmera“, vydaného o tomto případě:

„Jeho uši jsou stlačeny dolů a podobají se uchu nádoby. Jeho nos je na špičce pokřiven, brada se ztrácí nazad, oči jsou temné a nestálé — to všechno mu vpaluje znak žida.“

Má-li podobný majitel dolů stlačených uší ke všemu ještě výborně řízenou a dobře navštěvovanou obchodní školu, je jeho osud zpečetěn. Neboť pravý důvod nepřátelství proti tomuto muži s nosem u špičky zakřiveným najdeme na předposlední stránce „Stürmera“, kdež se dočteme:

„Škola byla na nátlak obyvatelstva uzavřena. Nacionální socialisté přelepili vývěsní štít nápisem „Židácká škola je uzavřena“.

Cíle bylo dosaženo. Byl nejvyšší čas, neboť od počátku hitlerovské éry stoupl počet žáků v této škole o celých 100%. Tomu bylo třeba učiniti přítrž.

Průběh tohoto procesu byl posměchem všem staletým právním zásadám civilisovaných států. Bylo zahájeno trestní řízení bez jakéhokoliv skutkového podkladu. Není nejmenší právní opory, jak souditi případ, v němž se obžaloba opírá výhradně o fakt pohlavního styku se ženami jiné rasy než židovské. V žalobě se uvádějí proti Hirschlandovi skutečnosti z doby dávno předhitlerovské, z let 1925—27. Bývalo vždycky nebezpečnou věcí pro Dony Juany, dostal-li se Leporelův seznam do veřejnosti. Tento don Juan Hirschland si v letech 1925—27 psal zápisky o svých zážitcích, z nichž se stal důkazní materiál při obžalobě ze zločinu „poskvrnění rasy“. Obžalovaný s největší důrazností tvrdí, že tyto zápisky jsou padělány a že si nic podobného nepsal. Soud však si této jeho námitky vůbec nevšímá a nenamáhá se ani vyslechnouti znalce písma. Zločinná činnost páně Hirschlandova vypadá podle vyličení „Stürmera“ takto bezděčně komická:

„Žid byl neobyčejně obratný v tom, že při rozmlouvách s ženami přivedl hovor na erotické věci. Mluvilal o svých známostech a o svých zkušenostech. Tak se k ženám přibližoval, dotýkal se jich a konečně je políbil.“ — „Aby vydráždil smysly svých obětí, dal přinést koláče a uvařit silnou kávu. Tímto způsobem dráždil žid nežidovky až „pozbývaly smyslů“ („Bis zur Sinnlosigkeit“).

„Ženy byly jako hypnotisovány. Před nimi se otevíral cizí a naprosto neznámý svět, a nejspouze schopny odporu, vpotácely se do něho. S cynickým výsměchem (hohnlachend) pak mohl žid nazítří zapsati do svého deníku nové zhanobení.“

„Když bylo zhanobení dosaženo, propadla žena židovi bez možnosti záchrany. Jeho chtivost zkazit její čistotu až do dna a pokáletí ji neznala hranic. Za krátkou dobu se mu podařilo otrávit její krev, zamořit její tělo a zfalšovat její duši. Jednal tedy doslovně podle talmudu.“

Svědkyňe pro obžalovaného.

Je zřejmo, že hlavní věcí v tomto procesu bylo to, co poví proti panu Hirschlandovi ony svědkyně, jež byly narkotisovány pomocí kávy a koláčů. Napjatě očekávali soudci jejich výpovědi. Tři svědkyně už vypovídaly a ani jedna z nich neřekla pranic, co by pana Hirschlanda usvědčovalo. Z uvedeného obrovského počtu případů bylo vybráno pouze šest

obětí; záleží tedy na tom, co řeknou tři zbývající. Ale i tyto tři přinesly zklamání: Žádná ze svědkyní nepotvrdila znění žaloby. „Stürmer“ je pohoršen a vysvětluje tento fakt:

„Tyto nežidovské ženy zbavil žid jejich rasy. Ony už rasově ani duševně nepatří německému národu. Propadly židovi. A stály na straně tohoto zřejmého zločince. Na nich se ukázala pravdivost věčného zákona: staly se obětmi hříchu proti krvi.“

Se vši vážností referuje tento list o zoufalém postavení těchto žen, které „se židů už nikdy nemohou zbavit“ a mnohé z nich s židy žijí dokonce ve velice šťastných manželstvích. „Poskrvněním staly se jejich duše židovskými. Jsou zbaveny rasy a svého původu (entrasst und entartet).“

Nálada v Magdeburku však přece jen není taková, jak by si člověk přál. Dalo by se předpokládat, že se tu může nalézt dosti fanatiků pro mravnost i pro čistotu rasy. Ale přece jen se nedá popřít, že aféra sice zviřila mnoho prachu, avšak výsledek germánského rasového pobouření nebyl tak velký, jak se očekávalo. Rodina obžalovaného je se všech stran navštěvována lidmi, kteří nemohou pochopit, jak je možno nadouvat do podobných poměrů věc, která se přihodila před devíti lety. Obžalovaný neztrácí svých přátel, dokonce naprosto cizí lidé projevují u jeho rodiny svou účast.

Zatím v soudní síni povstává rada státního zastupitelství Kürth a navrhuje patnáctiletý žalář a zajištění obžalovaného po dobu celého života. Ve svém odůvodnění praví:

„Je zcela jasně patrné, že obžalovaný je nebezpečný zločinec ze zvyku. Je to takový zločinec, jenž musí býti navždy vyloučen z lidské společnosti. Lituji toho, že mi není možno učinit takový návrh, jenž by ho učinil tak neškodným, jak to pokládám za nezbytné. Prohlašuji však, že se zde musí učinit vše, aby svět německých dívek a žen byl ochráněn před podobnými živly. Především nesmíme spustit s oka to, že žena, která se stala obětí podobného poskrvnění rasy, se již nikdy nemůže státi německou matkou.“

V přestávce po řeči státního zástupce učinil Hirschland pokus o sebevraždu. Pak byl vynesena rozsudek. Obžalovaný byl odsouzen na deset let do káznice a doživotně k zajišťovacímu dozoru, což jest v dnešním Německu novou formou vazby, která se odpykává rovněž v trestnici. Při vynesení rozsudku propukli přítomní hitlerovci ve hlasité volání „Heil“.

Bratr Hyacinth a bratr Wunibald jako valutoví podvodníci.

Zcela zvláštní kapitolou v nových právních dějinách Německa jsou procesy, vedené proti členům klášterů. Většinou v nich jde o to, že se obžalovaní snažili převést velké části svého jmění do ciziny. Jaké jsou motivy jejich jednání? Jsou jistě odlišné, než při dnešních devisních přečinech. V žádném z těchto případů nebylo dokázáno, že by obžalovaný měl v úmyslu se nějak osobně obohatit. Naopak jenom proto, aby prospěli svým řádům, přestupovali s plným vědomím nebezpečnosti svého podnikání německé trestní zákony. Tito devisoví podvodníci a valutové podvodníci patří do zvláštní třídy lidí před soudem: jsou vlastně spíše mučedníky svého přesvědčení než zločinci.

Závažným však je, že všichni se více méně politicky stavějí proti nacionálně socialistické vládě. Pociťují státem podporovanou vlnu nového pohanství, jež se šíří po Německu, uvědomují si, že se dříve či později mohou jejich řády státi její obětí. Snaží se proto zachránit, co se dá. Ze soudního řízení je patrné, že právě tyto lidé znají velice dobře vratkost dnešních hospodářských poměrů v Německu, poněvadž svou dobročinností jsou neustále ve styku s chudými. Není divu, že se obávají nové inflace. Tak se dostali před soud členové klášterního společenství Milosrdných bratří hessensko-nassav-

ských. Tomuto řádu patří množství klášterů v jižním Německu, v Karlsruhe, Mohuči, Wiesbadenu, Mannheimu, ve Fuldě, v Baden-Badenu a ve Frankfurtu nad Mohanem. Jejich vrchním převorem je Othmar Vey, zvaný Bratr Hyacinth, muž skoro už šedesátiletý, jenž teď spolu se stejně starým ekonomem Brümmerem, zvaným Bratr Wunibald, a s generálním asistentem Stefanem Kokem, holandským příslušníkem, stojí před mimořádným soudem pro zločin velezrady (Volksverrat). Bratr Hyacinth jistě nikdy nevěřil tomu, že se jednou dostane do podobného postavení. Je to vážený muž, jenž dělá jen to, co požadují zájmy řádu. Je obžalován pro devisové přestupky v šesti případech a bratr Wunibald pro stejné přestupky v pěti případech. Bratr Hyacinth není nikomu povinován skládati účty než generální radě svého klášterního společenství — která je laickým sdružením, jež má podle svého slibu ošetřovati nemocné a věnovati se dobročinnosti. Tento řád je rozšířen i v jiných zemích; mimo Německo je usazen také v Holandsku a ve Spojených státech, hospodářsky od sebe naprosto nezávislý. Bratři Hyacinth a Wunibald patrně studovali německé devisní předpisy jen velice povrchně, ale možná, že také velice dobře. Jejich zločin se počíná tím, že neohlásili k soupisu zahraniční cenné papíry v hodnotě 21.500 švýcarských franků a 5000 holandských zlatých, když v Německu byl vydán „zákon o zradě národa“ („Volksverratsgesetz“). Rovněž zamlčel, že americká řádová korporace jim dluhuje nějaké peníze. Byli patrně vedeni přáním, přeložiti svůj řád z Německa do ciziny. Jsou obžalováni i z toho, že prý dopravili do Holandska 70.000 říšských marek a že se nikoli bezvadným způsobem domohli devisního povolení, na jehož základě dopravili přes hranice 30.000 říšských marek.

Bratr Hyacinth ukázal při provádění této akce mnoho odvahy. Byl výslovně varován, aby se neprovinil proti německým předpisům. Přece však prováděl svou činnost s velikou důsledností. Před soudem vyprávěl: „Krátce předtím, než se objevili v klášteře celní úředníci, byl u nás jeden z bratří z Kolína a sdělil mi, že se patrně něco přihodilo. Ze strachu jsem uložil knihy i doklady stranou.“ A bratr Wunibald, člověk hluboce poctivý, jenž vždycky spravoval pokladnu jen k prospěchu svého řádu, byl mu při tom nápomocen uschovati všechny doklady. Zjistilo se však, že podobné manipulace vyžadují o trochu více obratnosti, než jí měli mniši. Nezmohli nic proti vyšetřovacímu oddělení celního úřadu, které našlo skryté listiny v izolaci jejich řádu. Jejich holandský přítel pan Kok přenašel často valuty přes hranice a ujišťuje, že při tom podloudnictví neměl špatné úmysly. Tato výmluva mu však nepomohla stejně jako jeho přátelům. Všichni tři počestní mniši sedí dnes v žaláři a jejich řády musily zaplatiti slušnou sumu za pokutu.

Jeptišky na lavici obžalovaných.

Je to nezvyklý obraz. Před krajským soudem Berlín-Střed sedí na lavici obžalovaných sedm jeptišek, které jsou vesměs členkami „Řádu dobrého pastýře“. Mezi nimi je pět abatyší a dvě z nich jsou sestrami asistentkami. Jsou obžalovány z toho, že v letech 1933—35 bez povolení devisního úřadu vyplatily ve prospěch zahraničních filiálék svého řádu peněžní částky v celkové výši 22.000 marek. Jednotlivé obnosy byly určeny k zaplacení dluhů a k podpoře zahraničních klášterů, trpících nouzi.

Tímto činem neprokázaly svému řádu valné služby: Velká část klášterního jmění byla zabavena. A sedm ctihodných sester, které dosud poznaly vězení leda z dobročinné návštěvy u uvězněných nešťastníků, bylo odsouzeno k trestům vězení i k trestům peněžítým, za něž v případě nedobytnosti se musil zaručiti jejich řád.

Proces proti rozhlasu.

Veľký „rozhlasový proces“, jenž byl veden v Německu po řadu měsíců, je pozoruhodný tím, že je jedním z nejpříkrějších případů, v nichž se národ postaví proti lidem, kteří se o něj po dlouhá léta zasloužili.

Pan dr. Bredow, jenž byl dříve v úloze rozhlasového komisaře všemocným vládcem nad německým radiem, je konservativní muž. Již navenek to poznáte, všimnete-li si jízvy, vryté napříč do tváře, jež prozrazuje, že býval kdysi kulero-vým studentem. Byl vždycky věrným úředníkem a podal až do poslední chvíle důkazy o tom, že ví, co je jeho povinností. V tomto Německu, které je tak naprosto chudé na heroická gesta, byl jediným mužem, jenž dovedl ukázat, co je ryzí divadelní pathos. Když většina jeho spolupracovníků byla zatčena pro zcela nepatrné lapalie, prohlásil, že je s nimi solidární a vyslovil dokonce přímo přání, aby byl uvězněn současně s nimi. Německé úřady nečekaly na druhou výzvu. Nemají smyslu pro pathos v civilním životě a podivují se mu jen tehdy, je-li podepsán Wagnerem. V některé románské zemi by toto hrdinské přání bylo patrně dosáhlo opaku. V Německu však byl průběh daleko strážlivější: tento bývalý státní tajemník byl zatčen a uvězněn především proto, že o to sám požádal. Po této stránce totiž Hitlerova vláda vychází neobyčejně ochotně vstříc.

Vedle dr. Bredowa, jenž ukázal smysl pro všechny moderní snahy ve vybudování německého rozhlasu, je hlavním obžalovaným rozhlasového procesu doktor Hans Flesch. Býval dříve lékařem ve Frankfurtu nad Mohanem. Je to muž, jenž má ke čtyřicítce a prokázal neobyčejně živý smysl pro všechno, co bylo důležitou událostí v některém oboru umění. Jedna z oněch naprosto moderních osobností, které pochopily už před desetiletím, že otázky rozhlasu jsou stejně důležité anebo ještě důležitější než otázky divadla, koncertů a filmu. Setkali-li jste se s tímto svěžím a elastickým člověkem, neubránili jste se údivu, že bylo možno, aby člověk ve svém smýšlení tak pokrokový a tak schopný se dostal v Německu na místo tak důležité, jako jím byla intendantura berlínského rozhlasu. Tohoto dr. Flesche nacionální socialisté nenáviděli více než kohokoliv jiného jako „kulturního bolševika“. Vedle něho nebyl nikdo tak přístupný moderním směrům a tak ochotný rozšířit jejich vliv do nejšířší veřejnosti prostřednictvím rozhlasu. Jeho zásluhou je, že učinil berlínské vysílání středem německého hudebního života. Byl přítelem jakýchkoliv formálních novot ve vysílání a zavedl v rozhlasu debatu o nejdůležitějších aktuálních otázkách, z nichž ještě v poslední chvíli, než do Německa vpadlo hitlerovské temno, se snažila seznámiti německé posluchače s pokrokovými, kulturně-politickými myšlenkami.

Nebylo snadné, věsti proces proti tomuto muži. Jediné, co se mu mohlo vyčísti, bylo, že na místě svého dřívějšího působení ve Frankfurtu nad Mohanem si dal vypláceti gáži po delší dobu, než tam byl zaměstnán. Kromě toho se mu vyčítalo, že si ve své činnosti veškeré své výdaje dal přiměřeně zaplatiti, což ostatně tehdy bylo běžnou věcí. Vládcové nad dnešním Německem by se byli rádi dočkali toho, že bude odsouzen k obrovskému peněžitému trestu. Fakta, z nichž byl obžalován, byla však tak nepatrná, že po sedmdesátidenním soudním řízení a přes veškeré usilování soudců nebyl v jeho činnosti nalezen žádný jiný přestupek. Byl mu tedy vyměřen trest vězení po dobu jednoho roku a nikoli nepatrná pokuta peněžítá. V odůvodnění rozsudku brání se soud proti výtkám, které dnes v Německu nemohou býti ani hlasitě proneseny, které se však šeptají tak důrazně, že není možno je přeslechnouti.

Ani zde není nejmenší pochybnosti o tom, že tento rozsudek má cíle výhradně politické a nestíhá žádný skutečný

trestní čin. Je kuriosní, že v samotném rozsudku se výslovně zdůrazňuje, že soud tu jednal bez jakéhokoliv nátlaku vládních orgánů. Práví se tu: „Tento rozsudek byl vynesen soudem výhradně podle zásad práva a spravedlnosti bez jakéhokoliv nátlaku, výstrahy anebo působení na soud.“ I tento rozsudek je takového rázu, že se při jeho přečtení neubráníme vysloviti vřelé přání, aby podobné zásahy práva a spravedlnosti zůstaly omezeny ze všech států světa jediné na tuto Třetí říši.

Život a instituce

Robert Neumann:

Petrolejová skvrna

Na mapě italsko-habešského sporu, jenž se hrozí přeměnit v novou válku, objevila se velká petrolejová skvrna, daleko patrnější, než všechny uváděné ideové argumenty. Co znamená petrolej v posledních válkách a zejména ve válce světové, neobyčejně poutavě líčí Robert Neuman ve své knize „Sir Vasil Zaharoff“ (Bibliothek Zeitgenössischer Werke, Zürich). Tato ukázka poučuje o rozdělení sil mezi petrolejové velmoci, týchž konkurenčních sil, které se objevily dnes při otázce habešské.

Dva konkvistadori, Američan a Angličan.

Musíme začít poněkud v minulosti a na docela jiném konci světa, na místě, kde asi roku 1600 ukázali Indiáni francouzskému františkánskému mnichu černý rybník, plný silně páchnoucí divotvorné vody. Užívali ji jako léku. Později se ukázalo, že černá tekutina hoří, a používalo se jí k osvětlování. A konečně se jakýsi pan Rockefeller z Clevelandu ujal obchodu a udělal z něho průmysl. Protože se tento průmysl vyvíjí a dokonce začíná i exportovati, věnuje se i na jiných místech tomuto páchnoucímu zemnímu oleji jakási pozornost: Anglie a Holandsko na dalekém východě, Rusko na Kavkaze. Amerika však zůstala v čele. Asi na počátku tohoto století byly objeveny na Kavkaze nové silné prameny. Blízký východ proměnil se v jakousi zlatou zemi pro petrolejáře. Kde je mnoho, musí býti i více. Mezi těmi, kteří hledají toto nové módní zboží, jsou dva muži, kteří mají formát konkvistadorů. První z nich jest pan Coldiem Chester, americký admirál, jenž přijel s americkým loďstvem do Turecka, aby tu roku 1899 demonstroval proti masakrování Armenů. Výsledek této demonstrace byl nejistý. Jisté však je, že pan Chester při této příležitosti si přičichl k petroleji. Nezapomeňte na nešťastnou náhodu, že částka Armenů žije právě velice šťastně na té půdě, pod níž leží nafta. Tuto naftu právě pan Chester cítil. Spěchá do Ameriky, složí svou hodnost a jde k turecké vládě, aby si vyžádal koncesi pro stavbu železnice, těžení oleje a nerostů v Anatólii, Iraku a Mezopotamii.

Druhý z obou konkvistadorů je australský Angličan pan William Knox d'Arcy, jenž se usadil v Persii a dostal výhradní koncesi pro pět šestin perského území. Zaplatil za ni 20.000 dolarů a slíbil ještě další. Pak odejde do Londýna a založí tu společnost Anglo-Persian, později poněkud známou v dějinách světa — a zase se vrátí na východ za svými obchody. Cesta ho vede přes Cařihrad, kde stále ještě čeká náš bývalý admirál Chester a vyjednává se sultánem Abdulem Hamidem. Požaduje od něho už jen právo k těžení ve dvou vilajetech, které patrně voněly petrolejem více než jiné. Ve vilajetu bagdaském a mosulském. Zbožný sultán vlekl jednání do délky, až se objevil pan d'Arcy, vracející se z Londýna a prohlásil, že se o mosulskou koncesi zajímá také. Na to se ozvala Německá banka a prohlásila, že nemá také zájem na tom, aby jí byly propůjčeny tyto koncese.

Zbožný sultán Abdul Hamid.

Zbožný sultán Abdul Hamid učiní toto: předně dá vilajet bagdádský a mosulský přenéstí z majetku tureckého státu do svého majetku soukromého. Za druhé dá ke zjednodušení řízení zahrnutí z jejich rodného území Armeny, kteří srostli s tou půdou za pomoci Kurdů a Turků, kteří srostli s tou půdou ještě více, z důvodů náboženských a národních. Za třetí nedá sultán panu Chesterovi nic. Za čtvrté prodá naftové koncese Němcům — je to ona slavná anatolská železniční koncese z roku 1904, která obsahuje právo vrtací a kutačí pro Bagdad a Mosul. A na konec se sultán chystá tytéž koncese prodati ještě jednou panu d'Arcymu a společnosti Anglo-Persian, aby se snad necítili zkráceni. Bohužel zastihla sultána Abdula Hamida malá nehoda v provozu: vypukla mladoturecká revoluce a byl svržen.

To poskytlo Američanu panu Chesterovi, na něhož se nedostalo, nové vyhlídky. Zjistil, že v jeho hrudi bije srdce, plné sympatií pro Mladoturky, a získal od nich v důsledku toho písemný příslib koncese. Tu se proti americkému konkurentovi v největším spěchu spojil Angličané s Němci: založí roku 1912 společně Turkish Petroleum Co. a vynutí si od Mladoturků uznání svých dávných práv, získaných od Abdula Hamida před desetiletím. Stalo se tak roku 1914 a byla to na velmi dlouhou dobu poslední společná diplomatická akce Anglie a Německa. Američan Chester zase jednou v těchto závodch prohrál.

Tu došlo mezi novými společníky záhy k maličkému sporu: Angličané se snaží vytlačiti z firmy Němce a Němci se snaží zbaviti se Angličanů. Tento spor vede spolu s několika jinými velice podobnými k další politické akci, která byla vedena důraznějšími prostředky a jmenuje se světová válka. Světová válka vypukla a přivedla petrolejářské projekty poněkud ve zmatek. Pod tímto zorným úhlem však vidíte útok Angličanů na Dardanely s novým pozadím. Protože tento útok byl odražen znamenitými děly pana Basila Zaharova, byl podniknut druhý útok přímo proti Mosulu. Němcům však naprosto není neznámo, oč vlastně v této válce ve skutečnosti jde. Zastaví útok anglicko-indické armády v Mezopotamii a způsobí katastrofu generála Townshenda, o níž se v podrobnostech dočtete v pamětech Lloyda Georga. Bylo to v dubnu roku 1916 a čtrnáct dní později již uzavřela Anglie s Francouzi „dohodu Sykesovu-Picotovu“. V ní slíbila Francie Anglii pomoc na východním bojišti a Anglie se zavázala podporovati francouzské nároky na petrolejové území v Syrii a v Mosulu.

Důvody tohoto jednání Anglie jsou vykládány různě. Ukazuje se, že Anglie si nepřála míti hranici s Ruskem a proto postavila před sebe Francii. Bylo to v době obléžení Verdunu, kdy se Londýn obával francouzského zhroutilí a proto se snažil roznititi bojovnost Francouzů tím, že jim dal přednost — zlaté plody východu. A konečně v té době byl anglický generál Townshend zajat, Anglie tu darovala Francouzům něco, co vůbec nebylo v její moci, darovala kůži medvěda dřívě, než ještě byl zastřelen.

Plukovník Lawrence na scéně.

Krása tohoto francouzsko-anglického ujednání uprostřed světové války měla ještě jednu vadu. Tento Mosul, který teď Angličané dali Francouzům, byl darován totiž už před půl rokem, v říjnu 1915, jinou tajnou smlouvou Arabů. Je to ono vše-arabské národní hnutí, které organizoval plukovník Lawrence, a v němž vystoupili usazení Arabové proti Turkům. Sir Mac Mahon, muž anglické petrolejové společnosti Shell, uzavřel s velkošerifem Husseinem z Mekky, vůdcem arabského hnutí, dohodu, že všechny země arabské se stanou nezávislým státem, spojeným s Anglií. Hussein měl se státi králem i v těch územích, která byla půl roku poté slíbena Francouzům. Všimneme-li si ještě slibů, které tehdy byly učiněny ži-

dům a které rovněž jsou v rozporu s touto dohodou vše-arabskou, pochopíme, že tehdy Angličanům běželo především pouze o to, skončiti světovou válku.

To bylo v květnu 1916. Roku 1918 po zhroutilí centrálních mocností obsadili Angličané Mosul. Bylo to v oné době, kdy se počínal v Paříži znovu rozdělovati povrch zemský. V té době se počala Francie teprve vážně starati o svou situaci petrolejově-politickou. Před válkou byla Francie doménou anglické Shell, řízené Henrym Deterdingem. Teprve za války, kdy vzduchem hrčely aeroplány, kdy poslední francouzské vojsko bylo vrženo na frontu pomocí pařížských taxíků a kdy tanky počaly rozhodovati o vítězství bitev, uvědomila si Francie, že každá světová mocnost potřebuje petroleje. V té době starala se anglická společnost Shell skoro výhradně jen o zásobování Anglie. Francouzského trhu dobyl její veliký americký konkurent, pan Rockefeller se svou firmou Standard Oil. Taková byla situace v listopadu 1918. V té chvíli vypukla na pařížských konferencích válka mezi Anglií a Francií, která trvala až do 15. března 1925, kdy byl uzavřen mír v Mosulu.

Válka mezi Anglií a Francií.

Politickou tradicí Anglie jest, přistřihovati křídla nejsilnější velmoci na evropské pevnině. Nejsilnější mocí bylo Německo; proto musila Anglie roku 1914 do války. Roku 1918 však se stala nejmočnější na pevnině Francie. Proto anglická politika byla automaticky zahrocena proti Francii a cílem Anglie je, utlumiti pokud možno moc Francie. Nejvhodnější válečná cesta k tomu, která byla současně nejmírumilovnější, vedla přes petrolej, který Francii úplně chybí. Proto nová anglicko-francouzská válka musila býti válkou petrolejovou. Její zahraniční frontou byl Mosul. Francouzi bojovali na život a na smrt o toto území, protože Mosul byl jediným petrolejovým místem, jež na zeměkouli mohli prakticky získati. Tato válka však měla i druhou frontu, frontu vnitřní, v samotné Francii. Pan Deterding se společností Shell měl za cíl znovu vydobýti francouzského petrolejového trhu proti Američanům. Tím se počíná souboj Spojených států s Anglií, souboj Rockefeller—Deterding.

Francie trpěla už po celou světovou válku petrolejovou nervosou. Teď propukla pravá petrolejová panika, když pan Henry Berenger podal francouzské vládě memorandum:

„Kdo má v moci petrolej, bude míti v moci celý svět, bude vládnouti nad mořem pomocí těžkých olejů, nad vzduchem pomocí nejjemnější rafinovaných olejů a nad pevninou pomocí benzínu. Bude vládnouti i nad ostatními lidmi prostřednictvím fantastického bohatství, založeného na naftě, této podivuhodné látce, která je dnes hledanější a dražcennější, než samo zlato.“

Je patrné, že se tu obchodníci proměnili v poety. To bývá v dějinách lidstva vždy nejnebezpečnější známkou, že se blíží válka. V celé Francii má ohlas tento výkřik: „Naftu pro Francii“. Francouzský pokus o získání nových naftových polí v Alžíru ztroskotal. Zbývá jediná naděje na získání nafty mosulské. Mosul, jak jsme viděli, byl přislíben po prvé Francouzům, po druhé Arabům a konečně jej na konci světové války obsadila Anglie. Problém anglické Downing Street jest, jak se zbaviti oněch dvou nepohodlných slibů Francii a Arabům. Jest přirozenou snahou Anglie, aby se snažila ubíti francouzský nárok arabským a potlačiti požadavky Arabů francouzskými a nakonec podržeti Mosul pro sebe. Proto Anglie zkrotí Araby nejprve zjištěním, že Sir Mac Mahon, jenž s nimi uzavřel smlouvu, nebyl zplnomocněn anglickým zahraničním úřadem. Současně se zjistilo ve smlouvě Sykesově-Picotově, že z ní nevyplývá dosti jasně, vztahuje-li se i na naftová pole, či snad pouze na východní Syrii a Mosul bez naftových území. Dohodou mezi Lloydem Georgem a Clemenceauem v prosinci 1918 poskytne Anglie Francouzům volnější ruku v postupu proti Německu.

V kompenzácii se Clemenceau vzdá francouzských politických nároků na Mosul; Francii má připadnouti pouze spoluúčasť na těžení nafty. Tato výměna dvou krav, kterou podnikl George a Clemenceau, zůstala tajemstvím, stejně jako se nikdo nedověděl o diplomatické anglicko-francouzské válce o Mosul až do počátku roku 1920. Tehdy se již věc nedala protahovati, a Anglie byla nucena 1. ledna 1920 vydati Francouzům Syrii.

Vznik národního Turecka.

Podivná náhoda. Již v březnu téhož roku dojde k povstání syrských Druzů, kteří ukážou francouzským pánům nad touto zemí, že ještě dávno nejsou pány nad touto zemí. Je to choulostivá věc. Poznamenajme jenom to, že když se Druzové vzbouřili ještě jednou po několika letech, byly u nich i u jiných revoltujících kmenů nalezeny anglické zbraně firmy Vickers, a že Francouze neústupně a znovu ujišťovali, že potřebnou výzbroj k povstání Druzů dodala Anglie anebo alespoň Sir Zaharov v jejím zastoupení. Francouzi se spojili tím, že první revoltu Druzů krvavě potlačili. Tehdy se syn Husseynův, Arab Feysal, opíraje se o smlouvu Mac Mahonovu, prohlásil králem Syrie a oznámil, že Mosul je částí jeho říše. Načež jej Francouzi krvavě porazili a vyhnali ze země.

Proč Anglie vlastně Francouzům tak zatopila? Proč Francie se brání tak vášnivě proti tomuto nepřímému útoku? To pochopíme, všimneme-li si, že současně za bojů roku 1920 konají se vyjednávání. Je to konference v San Remu, která má definitivně rozhodnouti o osudu mosulské nafty. Je pochopitelné, že oběma vyjednávajícími stranám záleželo na tom, přistoupiti k jednání pokud možno na podkladě nějakého fait accompli. Všechno to, co je zaznamenáno jako válka s Feysalem, jako boje proti družské guerille a jako obsazení mořských úžin, není nic jiného, než posouvání kulis — zatím co deset pánů kouří na francouzské Riviere tlusté doutníky a rozpráví o naftě. Výsledkem jednání bylo, že Anglie podrží 75% mosulské nafty, Francii případně 25%, zatím co Američané přes všechny protesty vyjdou na prázdno. Tak vypadá věčný petrolejový mír v San Remu. Ve chvíli, kdy se jednájí diplomaté podpisovali na listinu, nebyla pro ně již ničím jiným, než jedním z oněch pověstných „cárů papíru“.

Angličané se tehdy dopustili velké neopatrnosti, že obasadili Cařihrad a stali se neoblíbenými u Turecka. Což kdyby se tak objevilo probuzené Turecko? I vynasnažila se Francie, aby Turecko процitlo a vznikl národní stát turecký s hlavním městem v Angoře, zahrocený proti Itálii. Tento nový, mohamedánský stát, stojící pod vlivem Francie, byl pro Anglii velkým nebezpečím. Pakt s novým Tureckem byl nemožný, byli s ním sprátení již Francouzi. Proto bylo třeba tento stát zničiti. Z politické tradice anglické nepřicházelo vůbec v úvahu, aby se Anglie sama válečně exponovala. To by bylo proti Anglii rozvášnilo celý svět islamský. Lloyd George hledal, kdo by za Anglii šel na frontu proti novému Turecku. Našel Řecko, které s panem Venizelosem v popředí a sirem Basilem Zaharovem v pozadí se pustilo do války proti Turecku. Na jaře roku 1920 vstoupili do hry znovu Američané, kteří byli smlouvou v San Remu před nedávnem úspěšně vyhozeni.

Amerika zasahuje.

Na jaře roku 1920 napadla pány od americké Standard Oil neodolatelná touha k výletům do Paříže. Jejich cílem je dobýti Francie pro americký petrolej a dobýt Mosulu. Jenže Američané v tomto boji proti Anglii, v boji o francouzskou kořist, postupují američtěji, přímočařeji, méně orientálsky. Od té chvíle nejsou již petrolejové zájmy Francie předmětem francouzsko-amerického zápasu. Staly se objektem veliké rivality mezi oběma anglosaskými světovými velmocemi.

Vlastním bojištěm zůstává východ, válka anatolská. Američan Scott Nearing napsal ve své knize „Oil and the Germs of War“ (Petrolej a zárodky války):

„Anatolská válka mezi angorskými Turky a Řeky byla současně válkou mezi francouzskou a anglickou petrolejovou politikou. Tato válka se vedla se zvláštním zřetelem na mezopotamskou a maloasijskou petrolejovou otázku, byla tedy vlastně řízena obrovskými petrolejářskými koncerny. Řecko tehdy bojovalo za firmu Shell, jež byla schována za anglickou vládou — a Turecko bojovalo za zájmy skupiny Standard Oil, kterou velmocensky nezastupovaly Spojené státy, nýbrž Francie.“

Tato válka byla rozhodnuta 14. srpna 1921 bitvou u Sarcharie, v níž převzal vrchní velení turecké armády Mustafa Kemal. Byla to památná bitva, bitva mezi petrolejářskými koncerny, jedna z nejdivočejších a nejkrvavějších bitev řecko-turecké dědičné nenávisti. Pak ustupovali Řekové krok za krokem a pálili za sebou zemi. K smrti unavení Turci je pronásledovali ve vzdálenosti několika dní. U Eski Šehiru se obě strany zahrabaly. Zde byli Řekové krvavě poraženi.

Jaká je situace s Mosulem ke konci roku 1922? Řecko je zničeno, Sir Basil Zaharov vyhnán z Francie, Lloyd George padl, Britská světová říše prožívá ponuré dny. Nový dirigent britské zahraniční politiky, lord Curson, vynaložil především všechno své úsilí k tomu, aby od spojeneckého trojúhelníku Francie, Turecka a Ameriky oddělil americký rúžek. Slíbil zvláštní smlouvou americké Standard Oil čtvrtinu mosulské kořisti a od té chvíle stojí Amerika na straně Anglie proti Francii. V říjnu roku 1922 vpadnou angličtí důstojníci v čele Feysalova vojska do Mosulu, aby tak vytvořili fait accompli ve chvíli, kdy se sešla Lausannská konference. V této konferenci stojí proti sobě Anglie a Amerika proti Francii a Turecku. Lordu Curzonovi záleží na tom, aby dosáhl na východě volných rukou: stane se to v té formě, že zatím co Francouzi sedí v obsazeném rurském území, je německá říšská marka, které hrozí již již inflace, za spoluúčasti americké Standard Oil podepřena. Teprve když 24. července 1923 se skončila nová konference v Lausannu, nemělo již smyslu podpírati marku a s tím německý odpor proti Francii v Poruří: říšská marka stala se pro velmocí věci politicky zcela nezájímavou, svezla se přes okraj propasti a padala až do bezedna.

Krev proti petroleji.

Roku 1924 poslala Společnost národů tříčlennou komisi do Mosulu, aby zjistila, který kmen má vlastně oprávněné nároky na toto území. Tři páni od Společnosti národů došli k cíli koncem ledna roku 1925. V únoru propukla revolta Kurdů, nábožensky-národní konservativní lidové hnutí proti Turkům, proti západnické Angoře. Zabavené dokumenty přinesly důkaz, že povstání Kurdů mělo daleké spojení. Angličané jsou uváděni jako jeho strůjci. Tím se světová válka o petrolej končí. Dne 15. března 1925 byl uzavřen petrolejový mír konvencí, podle níž kořist mosulského petroleje je rozdělena pravidelně mezi současně skupiny, anglickou, americkou a francouzskou. Uzavřením této dohody byla postavena Společnost národů před fait accompli. Velmocí, které se tu dohodly o petrolejové kořisti, representovaly kapitál tisíce milionů liber šterlinků. Na této zemi se nevyskytuje žádná pozemská instance, jež by byla s to, cokoliv podniknouti proti tomuto kapitálu. Proto nechala Společnost národů o vánocích 1925 padnouti Turecko a přičkla Mosul s jeho naftovým územím státu Irackému.

Asi jeden milion Arménů byl vyhnán ze země otců, aby byl získán podíl na mosulském petroleji. Osud těchto stotisíckrát masakrovaných armenských ubožáků napíšeme na konto velikého světového zápasu o petrolej, krev proti petroleji na konto má dáti — dal.

dopisy

K diskusi o cizineckém ruchu

Vážená redakce!

Na výzvu k diskusi, uvedenou v článku p. dra J. Koseho, bych připojil několik poznámek:

O nedostacích naší propagace za hranicemi jsem se i sám opětovně přesvědčil. (Tak na př. v Cookově cestovní kanceláři!) v St. Raphaél — na francouzské Riviere — k mému dotazu po spojení do Prahy, hledal úředník Prahu v jízdním řádu pro Maďarsko; tázal jsem se ho, zda neví, že Praha jest hlavním městem Československa? Omlouval se, že zeměpisu se učil před válkou (!) a že zná lépe zeměpis Východní Asie než Střední Evropy. Když druhého dne jsem opět přišel k témuž úředníku (chtěje nalézt jinou kombinaci spojení), zase hledal Prahu v maďarském jízdním řádě.

Je známo, jak rozmanitou a účinnou propagaci provádí Rakousko, Švýcarsko a zejména Itálie, spoustou všeobecných i speciálních (zdarma dávaných) knížek (o umění italském, o nových vykopávkách atd.), i vydáváním francouzsky psaného a skvělými obrazy vybaveného měsíčníku „Italie-Voyage“, jenž obsahuje i pěkné články i přehledné informace o podnicích, slavnostech atd. v jednotlivých městech, o výhodách na drahách atd. Chceme-li tedy pustiti se v závod, musí i naše propagační prostředky býti účelné a zajímavě podané — a především je nutný určitý systém.

Ovšem nestačí jen nějaká oficiální propagace plakáty a brožurami, nýbrž považují i za povinnost každého jednotlivého Čechoslováka, cestujícího za hranice, aby vhodným způsobem propagoval svou vlast. Na své cesty do zahraničí beru s sebou album pohledů na Prahu, a když spolecestující se mne (jak obvykle) ptá, odkud jsem, zavedu řeč na Prahu, ukáži album a podle toho, oč projeví tazatel zájem — umění či turistiku, hospodářský život atd. — doplním svůj improvizovaný referát; mohu říci, že na př. v Itálii, Španělsku, Švýcarech atd. jsem našel vždy vděčné publikum. Dále naskytá se příležitost seznámiti se s cizinci, kteří právě rovněž cestují mimo hranice své vlasti, a doporučiti, aby jednou zavítali též k nám. (Tak sprátelil jsem se na př. před časem při návštěvě Escorialu s Pařížanem, který k mému pozvání letos přijel k nám a byl Prahou, Českým rájem, krátkým pobytem v Krkonoších, Brně, Bratislavě atd., nadšen — slíbil, že rád přijede zase, aby poznal i Tatry atd.)

Do čeho si cizinci u nás hlavně stěžují, jsou obtíže jazykové, na něž právě článek p. dra Koseho poukazuje; cizinec, zavítavší po prvé k nám, vidí-li všude pouze nápisy v jediném, jemu naprosto cizím jazyce, a zvláště nenalezne-li příležitost, aby se mohl některou světovou řečí dorozumět, cítí se stísněn. Obtíže ty začínají velmi často již na hranicích — a tu jsem slyšel roztodivné věci, jak si na př. někteří naši celníci při prvém vstupu cizinců na naše území počínají, jak někdy zbytečně „ouřadují“ a jak strohost, ba nevlídnost některých pohraničních orgánů našich trapně se odráží od přívětivosti a vlídné ochoty na př. sousedních Rakušáků. Bylo by dobře, důkladně objasniti na příslušných místech, že nammnoze tvrdé uplatňování fiskálních předpisů a netaktní šikánování cizinců právě na hranicích má nezbytně za následek

velikou ztrátu národohospodářskou — neboť takové nepříjemné dojmy utkví cizincům v paměti a vypravují se doma dále — kdo slyší pak vypravování (případně i zveličené touhou vypravujícího po zvýšení dojmu na posluchače), jistě si rozmyslí konati „pro zábavu“ cestu do země, kde může očekávati již na hranicích různé nepříjemnosti a sekatury, jichž v jiných zemích jest ušetřen.

Článek p. dra Koseho správně poukazuje i k tomu, jak málo cizinců se v Praze doví na př. o Moderní galerii atd. (Nedávno v Krakově ptal jsem se ve svém hotelu na návštěvní hodiny památností města — vrátný ihned mi dal zdarma plán města, v němž byly památnosti vyznačeny, a na druhé straně ve třech jazycích, polsky, francouzsky a německy, uveden podrobný seznam těchto památností se stručnými daty historickými, dobou návštěvní a odkazy na plán a mimo to seznam výletů do okolí.)

Kolik lidí cestuje bez obšírného průvodce knižního, buď že jen náhodou, jaksí mimo program se zastaví ke krátkému pobytu, buď že není času k studiu nějakého Baedekra nebo že je někomu i drahý — taková zběžná informace s plánem města, zdarma odevzdaná, často postačí, ba vzbudí event. přání po bližším poznání, t. j. po delším pobytu. Inseráty mohou náklad na vydání takového plánu s nejnnutnějšími informacemi pro cizince z valné části uhraditi — a cizinci (v hotelích nebo i na nádražích při odevzdání jízdenek, případně v mezinárodních vlacích již při vstupu na čl. území nebo během jízdy) by takové „věnování“ s povděkem přijali.

Do propagační činnosti tedy nutno účelným způsobem zapráhnouti i orgány, do jejichž funkce čistě úřední dosud tento obor nespadal, avšak vzhledem ke všeobecnému zájmu národohospodářskému jeví se takové opatření účelným.

Cizineckému ruchu by dojistá prospělo, kdyby i obecnost, ovšem taktickým způsobem, spontánně bylo cizincům nápomocno. (Vzpomínám, jak mi bylo, když na londýnském Trafalgar Square, vynořiv se z podzemní dráhy, nemohl jsem mezi stromy parčíku se orientovati, kde jest National Gallery, a kolemjdoucí Angličan sám se mne ptal, čeho si přeji, a ochotně mi pak řekl, čeho bylo třeba; nebo když mi v Tarragoně můj spolecestující Španěl z vlastního popudu, vystoupiv z vlaku, byl nápomocen se zavazadly a při jejich deponování na nádraží — nemluvě o Italech, nabízejících ve vlaku své zásoby ovoce atd. všem spolecestujícím, nebo o dojemné vlídnosti Jugoslávců atd.) To vše tvoří atmosféru kolem cizince, ovlivňuje jeho náladu a rozhoduje — zároveň se způsobem ubytování, jídla atd. — o míře jeho spokojenosti.

Zmíněným obtížím jazykovým bylo by lze snadno odpomoci, kdyby na nádražích, v hlavních třídách a vůbec na místech cizinci navštěvovaných, byly — jak tomu jest na př. v Karlových Varech — nápisy aspoň trojjazyčné. Nejenže by tím cizinci mnohem snáze se orientovali, nýbrž kvitovali by s povděkem takovou pozornost, jež by prokazovala, že se nechceme cizinec uzavírat, nýbrž naopak, že chceme — obvyklé střed Evropy — aby naše krásná vlast byla cizinci co nejvíce navštěvována, poznávána a ráda vždy znovu vyhledávána.

Dr. A. Kornell (Ml. Boleslav).

F. BAUM, Praha XII, Španělská 10, telefon 315-72,
vyučuje němčině, franštině, moderní a světové literatuře. Připravuje ke všem zkouškám. **Zvláštní konverzační kroužky pro pokročilé o 4-6 účastníků (5 Kč za 1 hodinu)**

DOM

DOPISNÍ PAPIR

DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PRAHA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TR. 17